

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนัน
จากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านไร่หมาด
ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่

อุทัยวรรณ ประสงค์เงิน

พิมพ์จุฑา พิกุลทอง

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินงบประมาณรายจ่าย

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2562

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

เรื่อง : การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่
Development guideline local wisdom product of Pandanus
Odortissimus Linn. Banramad Lanta Krabi

ผู้วิจัย : อุทัยวรรณ ประสงค์เงิน

พ.ศ. : 2562

บทคัดย่อ

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเตยปาหนัน (2) พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อ (3) เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนให้อยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากกลุ่มจักสานเตยปาหนัน บ้านรำหมาด จังหวัดกระบี่ โดยวิธีการสัมภาษณ์ และการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อนั้น กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้ที่สนใจงานหัตถกรรมเตยปาหนันบ้านรำหมาด จังหวัดกระบี่

ผลการวิจัยพบว่า (1) รูปแบบของผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนัน บ้านรำหมาด จังหวัดกระบี่นั้น มีการพัฒนามาจากผลิตภัณฑ์ประเภทเสื่อ ที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นพัฒนาตามความต้องการของการใช้งาน จนถึงช่วงการจัดตั้งกลุ่มอาชีพจักสานเตยปาหนัน บ้านรำหมาด ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2542 ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายในรูปแบบอื่นๆ โดยเน้นความสวยงามในรูปแบบของภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมและตามความสามารถในการผลิตของสมาชิกในกลุ่ม (2) ด้านพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อ ที่มีต่อรูปแบบของผลิตภัณฑ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 80.77 อยู่ในช่วงอายุ 51-60 ปี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46 และมีความคิดเห็นต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปทรงกระเป่า X ด้านความสะดวกสบาย คือ 4.6 ระดับเกณฑ์อยู่ในระดับดีมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับลวดลาย X ด้านความสวยงามสอดคล้องกับรูปทรง คือ 4.5 ระดับเกณฑ์อยู่ในระดับดีมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์ X ด้านมีความแข็งแรงและเหมาะสมต่อการใช้งาน คือ 4.4 ระดับเกณฑ์อยู่ในระดับดี

คำสำคัญ: เตยปาหนัน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หัตถกรรม

Pandanus Odortissimus Linn. local wisdom manufacture, craft

TITLE : Development guideline local wisdom product of Pandanus Odortissimus Linn. Banramad Lanta Krabi
AUTHOR: Uthaiwan Prasongngoen
DATE : 2019

ABSTRACT

Development guideline local wisdom product of Pandanus Odortissimus Linn. Banramad Lanta Krabi a purpose (1) the study local wisdom product of Pandanus Odortissimus Linn. (2) Develop guideline product for handicraft demand with the customer (3) Develop guideline product Based on local wisdom. The collect information local wisdom product of Pandanus Odortissimus Linn. Banramad Lanta Krabi With the method of interview and develop product for handicraft demand with the customer. The sample is People interested product of Pandanus Odortissimus Linn.

The research results (1) product of Pandanus Odortissimus Linn. Banramad Lanta Krabi has evolved from a product of mats used since the ancestors and inherit. Developed according to usage until the group Pandanus Odortissimus Linn. Banramad Lanta Krabi Since 1999 has developed products for sale In other product. Emphasize the fairness in the form of traditional wisdom and the productivity of its members group Pandanus Odortissimus Linn. Banramad Lanta Krabi (2) Develop guideline product for handicraft demand with the customer provide feedback on product variations results Most of the respondents were female, 198, representing 80.77 %, age range 51-60 years, 102 persons, or 38.46%. And give opinions aspect convenience on form bag \bar{X} =4.6, pattern \bar{X} =4.5 and benefit \bar{X} =4.4

Keyword: Pandanus Odortissimus Linn. local wisdom manufacture, craft

ไม่มีเนื้อหาจากต้นฉบับ

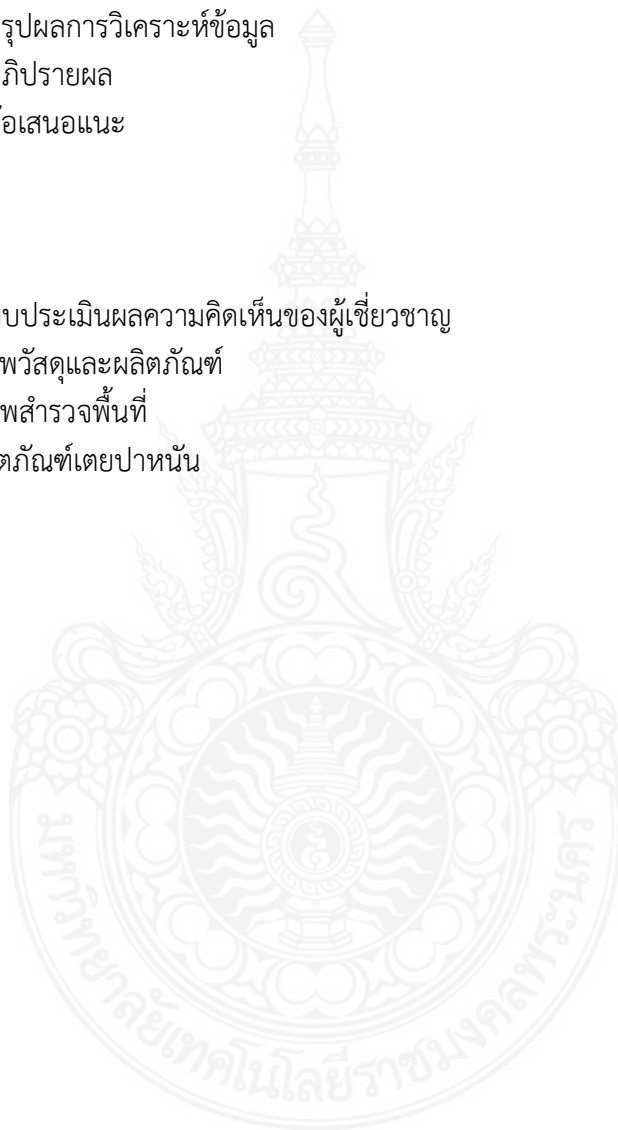

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	
สารบัญ	
สารบัญตาราง	
สารบัญภาพ	
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	2
1.4 ทฤษฎี และแนวความคิดของโครงการวิจัยสมมุติฐาน	2
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ความเป็นมาของชุมชนบ้ำร่าหมาดและการทำผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนัน	5
2.2 ศึกษาองค์ประกอบของงานออกแบบ	18
2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 การกำหนดกลุ่มประชากร	35
3.2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	35
3.3 การกำหนดรายละเอียด	36
3.4 ประเมินรูปแบบวิเคราะห์และสรุปผลทางสถิติ	36
3.5 สร้างชิ้นงานจริง	36
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
4.1 ผลการวิเคราะห์ด้านข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	38
4.2 ผลการวิเคราะห์ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผู้เชี่ยวชาญ	40

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5	
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	42
5.1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	43
5.2 อภิปรายผล	44
5.3 ข้อเสนอแนะ	45
บรรณานุกรม	46
ภาคผนวก	47
ภาคผนวก ก แบบประเมินผลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ	50
ภาคผนวก ข ภาพวัสดุและผลิตภัณฑ์	53
ภาคผนวก ค ภาพสำรวจพื้นที่	58
ภาคผนวก ง ผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 4.1	แสดงผลการประเมินด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบที่ 1 การประเมินหาความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ตามหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์	38
ตารางที่ 4.2	แสดงผลการประเมินด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบที่ 2 การประเมินหาความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ตามหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์	39
ตารางที่ 4.3	แสดงผลการประเมินด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบที่ 3 การประเมินหาความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ตามหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์	39
ตารางที่ 4.4	ผลการประเมินข้อมูลด้านบุคคลของกลุ่มตัวอย่างแสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านเพศ การศึกษา อาชีพ	40
ตารางที่ 4.5	ผลการประเมินการด้านความแข็งแรง	40
ตารางที่ 4.6	ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นด้านข้อมูลผลิตภัณฑ์	41

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
ภาพที่ 2.1	แผนที่ชุมชนบ้านรำหมาด	6
ภาพที่ 2.2	สมาชิกกลุ่มเตยปาหนัน ชุมชนบ้านรำหมาด	7
ภาพที่ 2.3	ต้นเตยปาหนัน	12
ภาพที่ 2.4	ผลิตภัณฑ์จักสานจากเตยปาหนัน	13
ภาพที่ 2.5	เสื่อเตยปาหนัน	14
ภาพที่ 2.6	ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา	15
ภาพที่ 2.7	เส้นตอกเตยต้มในน้ำที่เดือด	17
ภาพที่ 2.8	การย้อมสีเส้นเตย	17
ภาพที่ 2.9	การผลิตชิ้นงานประเภทกระเป๋า	18

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

การประดิษฐ์วัสดุสิ่งของมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติมักมีบทบาทในการดำรงชีวิต สิ่งประดิษฐ์ส่วนใหญ่ที่พบนั้นจะเป็นงานหัตถกรรมต่างๆ ที่ใช้สอยในชีวิตประจำวัน งานหัตถกรรมสามารถพบได้ทุกภาคของประเทศไทย แต่ละภาคจะมีรูปแบบของงานหัตถกรรมที่แสดงถึงวิถีความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ชุมชนนั้นๆ และวัสดุจากธรรมชาติที่นำมาทำงานหัตถกรรมก็มักพบหรือหาได้ในพื้นที่ อย่างเช่น ชาวจังหวัดกระบี่ในภาคใต้ที่นำเตยปาหนันซึ่งเป็นพืชชนิดหนึ่งในอดีตชุมชนมุสลิมตลอดชายฝั่งทะเลอันดามันและภาคใต้ตอนล่างนิยมนำมาสานเป็นเครื่องใช้สอยประจำวัน (ซีเราะห์ สือรี, 2554, หน้า 64) เตยปาหนันเป็นไม้พุ่มขนาดกลางประเภทเดียวกับต้นเตยขึ้นอยู่ทั่วไปในภาคใต้ โดยเฉพาะพื้นที่ดินทรายและใกล้หนองน้ำ ใบของเตยปาหนันที่จะเลือกมาจักสานจะต้องเลือกเป็นใบที่ไม่อ่อนและแก่จนเกินไป มีความยาวประมาณ 1 เมตร ใช้มีดเหลาหนามเตยที่ชอบและด้านหลังใบออกให้หมด แล้วนำมาอังไฟให้ใบเตยอ่อนตัว จะได้ไม่ฉีกขาดและหักได้ง่าย ทำเส้นเตยตามขนาดที่ต้องการ ใช้วัสดุขูดเส้นเตยเพื่อให้เกิดการคงรูปไม่ย่นหรือบิดเบี้ยว มัดรวมกันแล้วนำไปแช่น้ำไว้ 2-3 คืน เพื่อให้เตยเปลี่ยนสีแล้วนำมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วผึ่งไว้ 1-2 แดด แล้วนำมาขูดให้เรียบ ถ้าต้องการให้มีสีสันก็นำมาย้อมสี นำเส้นเตยที่ย้อมสีแล้วผึ่งแดดจนแห้งแล้วนำมาขูดให้เรียบอีกครั้งก่อนนำไปขึ้นรูปแบบงานหัตถกรรม

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเตยปาหนันมีอยู่ในหลายพื้นที่ของภาคใต้ ซึ่งในแต่ละพื้นที่นั้นจะมีความโดดเด่นแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และมีความประสานกลมกลืนกับประเพณีนิยมของท้องถิ่นและวิธีการสาน การสืบทอดภูมิปัญญาการสานมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน และเรียนรู้กันภายในครอบครัว โดยเฉพาะผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม นิยมใช้เสื่อในการปูนอน และนำไปรองนั่งที่สุเหร่า และใช้เป็นเสื่อปูนอนของคู่บ่าวสาวที่จะแต่งงานใหม่ โดยคู่บ่าวสาวจะต้องช่วยกันสานไว้หลายๆ ผืน เพื่อใช้รองแทนที่นอนในสมัยโบราณทำสืบทอดกันมาช้านาน ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเตยปาหนันที่ยังคงเห็นและสืบทอดกันมาและสร้างเป็นอาชีพทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้แก่ชาวบ้านในชุมชนมุสลิมนั้นมีหลายจังหวัด แต่ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเตยปาหนันที่สืบทอดกันมาจนเป็นที่รู้จัก คือ ผลิตภัณฑ์ของจังหวัดกระบี่และได้มีการจัดตั้งกลุ่มงานหัตถกรรมจักสานเตยปาหนันขึ้นหลายกลุ่มด้วยกัน

แต่มีหนึ่งพื้นที่ที่ในปัจจุบันยังคงใช้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเตยปาหนันในชีวิตประจำวันและผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ชุมชน คือ บ้านรำหมาด ต.เกาะกลาง อ.สันตา จ.กระบี่ ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มจักสานเตยปาหนันที่เป็นกลุ่มของหมู่บ้านชาวมุสลิม โดยทางกลุ่มนั้นได้ทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเตยปาหนันเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม โดยส่วนใหญ่ผู้ที่ทำผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนันนั้นเป็นสตรี และได้รับการถ่ายทอดมาสู่ลูกหลาน ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเตยปาหนันของบ้านรำหมาด มีหลากหลายผลิตภัณฑ์แต่ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้กันในครัวเรือน เช่น กระเชอใส่ข้าว กระจงขวดใส่ข้าวเมา เสื้อที่ปูนึ่งซึ่งเย็นสบายและเป็นผลิตภัณฑ์สร้างชื่อให้กับชุมชน และต่อมาทางชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพจักสานเตยปาหนัน บ้านรำหมาด ขึ้นเมื่อ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2542 ปัจจุบัน นางวรรณ อ่อนนวม ได้เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มเป็นสตรีชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพจักสานเตยปาหนันบ้านรำหมาด มีการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ เช่น หมอน กระเป๋าใส่เงิน สมุดบันทึก แฟ้มใส่เอกสารซองแว่นตา ซองนามบัตร โดยมีหลายหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริมหลายด้าน เช่น ด้านความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด พร้อมมีการต่อยอดเงินหมุนเวียนกลุ่ม จากที่ตัวแทนพระองค์สนับสนุนเงินให้ ตอนนีกลุ่มเตยปาหนันบ้านรำหมาด เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญในโครงการพระราชดำริของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

(<http://www.sakulthaionline.com/magazine>)

จากอดีตจนถึงปัจจุบันกลุ่มอาชีพจักสานเตยปาหนันบ้านรำหมาด ได้มีผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายอย่างต่อเนื่องรวมถึงการนำผลงานไปออกงานในงานต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของกลุ่มอาชีพจักสานเตยปาหนันบ้านรำหมาดนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมาจากความรู้ดั้งเดิมภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าซึ่งทำให้ได้พบกับความต้องการของผู้ซื้อเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง มีความต้องการผลิตภัณฑ์หัตถกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการใช้ของกลุ่มผู้ซื้อ อีกทั้งปริมาณความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นแต่สวนทางกับผู้ผลิตซึ่งเป็นชาวบ้านและวิธีการของสร้างงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมนั้นยังไม่มีรูปแบบที่ตอบโจทย์ของกลุ่มผู้ซื้อและกรรมวิธีในการผลิต การเพิ่มกลุ่มผู้ซื้อให้มีความหลากหลายเป็นผลดีต่อกลุ่มอาชีพจักสานเตยปาหนันบ้านรำหมาด เพราะจำทำให้ชาวบ้านและชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นและต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อ แต่ในทางเดียวกันการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมนั้นต้องควบคู่ไปกับการรักษาอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นคงความเป็น กลุ่มอาชีพจักสานเตยปาหนันบ้านรำหมาด จังหวัดกระบี่ไว้ได้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ควบคู่กับการพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่งจึงจำเป็นต้องมาการศึกษาทั้งด้านความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อและภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมให้สามารถอยู่คู่กันได้อย่างเหมาะสมในหลายๆ ด้าน จากปัญหาและความสำคัญที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้นจึงทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนให้อยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 วัตถุประสงค์โครงการวิจัย

- 1.2.1 ศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเตยปาหนัน บ้านรำหมาด จังหวัดกระบี่
- 1.2.2 พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อ
- 1.2.3 พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนให้อยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.3 ขอบเขตการวิจัย

- 1.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากร คือ กลุ่มผู้สนใจงานหัตถกรรม
กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้สนใจงานหัตถกรรมเตยปาหนันบ้านรำหมาด จำนวน 500 คน
- 1.3.2 แนวทางการศึกษาวิจัย
การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการศึกษาและรวบรวมภูมิปัญญาพื้นถิ่นองค์ความรู้ด้านการทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนัน บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ รวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ และสร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อและวิธีการผลิตเพื่อการสร้างผลิตภัณฑ์หัตถกรรมให้ผลิตได้ง่ายตัวเองของชุมชน

1.4 ทฤษฎี สมมุติฐานของโครงการวิจัย

- 1.4.1 สมมุติฐาน
กลุ่มเป้าหมายมีระดับความพึงพอใจของรูปแบบผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนันทั้งในด้านการใช้งาน ความสวยงามและในด้านของการจำหน่ายเพื่อกลุ่มเตยปาหนัน บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 เผยแพร่ภูมิปัญญาพื้นถิ่นจากเตยปาหนันกลุ่มเตยปาหนันบ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่

1.5.2 สามารถนำข้อมูลผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนันและไปเผยแพร่ให้กับบุคคลที่สนใจ

1.5.3 สอดคล้องกับนโยบายประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะ เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

1.6 คำสำคัญ

เตยปาหนัน : Pandanus Odortissimus Linn.

ภูมิปัญญาท้องถิ่น : local wisdom

หัตถกรรม : manufacture

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 ความเป็นมาของชุมชนบ้านรำหมาดและการทำผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนัน
- 2.2 ศึกษาหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์หัตถกรรม
- 2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

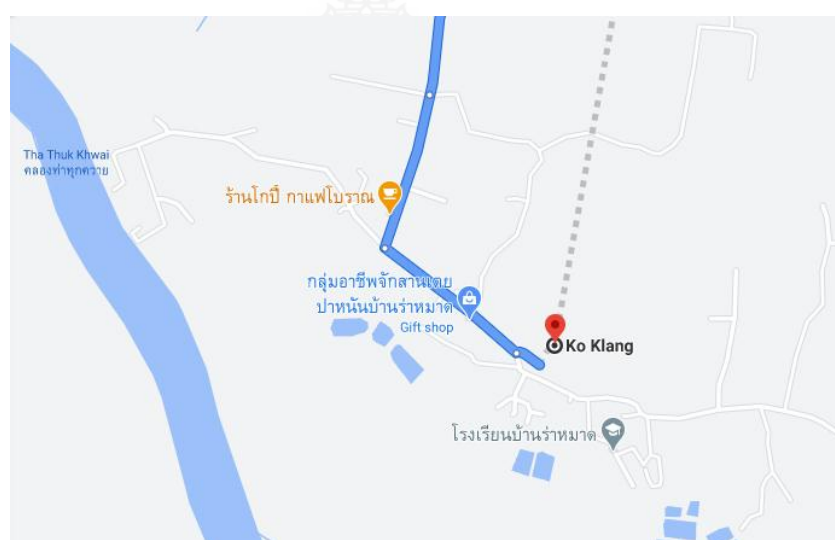
2.1 ความเป็นมาของชุมชนบ้านรำหมาดและการทำผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนัน

2.1.1 ชุมชนบ้านรำหมาด

“บ้านรำหมาด” เดิมชื่อว่า “หลาดตู่หยัง” ต่อมาเรียกชื่อเปลี่ยนเป็นรำหมาด เนื่องจากคนในสมัยนั้น นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นจะบนบานและสร้างศาลาตามที่คนนับถือ เช่น ศาลาโต๊ะกูรูน ศาลาโต๊ะแหรบ ศาลาโต๊ะกร้าหมาด ต่อมาจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านรำหมาด” จนปัจจุบัน ที่ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอกะลันตาเป็นระยะทาง 14 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดกระบี่เป็นระยะทาง 76 กิโลเมตร ชุมชนรำหมาด ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประชาชนมีความร่วมมือ ในการทำ กิจกรรมเพื่อส่วนรวม มีความรักสามัคคี รักพวกพ้อง ซึ่งเป็นจุดแข็งของ ศาสนาอิสลาม ซึ่งปัจจุบันมีกลุ่มที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มผลิตกาแพโบราณ กลุ่มผลิตข้าว ซ้อมมือ ผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนัน เป็นต้นนอกจากนี้ยังมีศักยภาพในการสืบทอด วิถีชีวิตชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียงที่มีความพร้อมทั้งอาคารสถานที่ และมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอด ประสบการณ์ ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ จากความตั้งใจในการรวมกลุ่ม เพื่อ ประกอบอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ และเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความสามัคคีลดปัญหา การว่างงานของสตรีสูงวัย ซึ่งจะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ผกามาศ เพชรสิน, 2558)

บ้านรำหมาด ต.เกาะกลาง อ.ลันตา จ.กระบี่ ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มจักสานเตยปาหนันที่เป็นกลุ่มของหมู่บ้านชาวมุสลิม โดยทางกลุ่มนั้นได้ทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเตยปาหนันเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม โดยส่วนใหญ่ผู้ที่ทำผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนันนั้นเป็นสตรี และได้รับการถ่ายทอดมาสู่ลูกหลาน ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเตยปาหนันของบ้านรำหมาด มีหลากหลายผลิตภัณฑ์แต่ส่วนใหญ่

เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้กันในครัวเรือน เช่น กระเชอใส่ข้าว กระจวงวดใส่ข้าวเม่า เสื้อที่ปูนึ่งซึ่งเย็นสบาย และเป็นผลิตภัณฑ์สร้างชื่อให้กับชุมชน และต่อมาทางชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพจักสานเตยปาหนัน บ้านรำหมาด ขึ้นเมื่อ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2542 ปัจจุบัน นางวรรณ อ่อนนวม ได้เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มเป็นสตรีชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพจักสานเตยปาหนันบ้านรำหมาด มีการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ เช่น หมอน กระเป๋าใส่เงิน สมุดบันทึก แฟ้มใส่เอกสารของ แวนตา ของนามบัตร โดยมีหลายหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริมหลายด้าน เช่น ด้านความรู้การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด พร้อมมีการต่อยอดเงินหมุนเวียนกลุ่ม จากที่ตัวแทนพระองค์สนับสนุนเงินให้ ตอนนี้กลุ่มเตยปาหนันบ้านรำหมาด เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญในโครงการพระราชดำริของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (<http://www.sakulthaionline.com/magazine>)

ภาพที่ 2.1 แผนที่ชุมชนบ้านรำหมาด

ที่มา : <https://www.google.com/maps/>

ผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนันมีอยู่หลายพื้นที่แต่บ้านรำหมาด ต.เกาะกลาง อ.สันตา จ.กระบี่ นั้น มีกลุ่มจักสานเตยปาหนันที่เป็นกลุ่มหมู่บ้านชาวมุสลิมที่ยังดำรงวิถีการจักสานจากเตยปาหนันเป็น อาชีพหลักและอาชีพเสริม อีกทั้งยังเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง (ทุนชุมชน) ด้านทุนมนุษย์ คือ มีปราชญ์ ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการจักสาน ด้านทุนทางสังคม คือ มีความสามัคคีของคนในชุมชน มีความเชื่อถือศรัทธาและสืบทอดศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีในชุมชน ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง- การ สืบทอดวัฒนธรรม/ประเพณี ด้านทุนธรรมชาติ คือ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ สำคัญ เช่นมีป่าชายเลน และ ป่าชุมชน ผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนันบ้านรำหมาด มีหลากหลายแต่ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้กันในครัวเรือน เช่น เสื้อ ปูนึ่งซึ่งเย็นสบาย แต่ก็มีพร้อมจำหน่ายสร้างชื่อให้กับ

ชุมชน แต่ต่อมา เสื่อแบบนี้ถูกเบียดออกจากวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ และแทนที่ด้วยเสื่อพลาสติกที่สะดวกและคงทนกว่า ภูมิปัญญาของชุมชนที่เกือบจะถูกลืมเลือน แต่ด้วยเป็นชุมชนที่เข้มแข็งดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงถูกเติมเต็มคุณค่าด้วยโครงการพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากต้นเตยปาหนัน เยาวชนในชุมชนร่วมกันรื้อฟื้นการสานเตย รวมทั้งพัฒนาเป็นสินค้าใหม่ๆ ได้ในเวลาต่อมา ด้วยกระบวนการของโครงการฯ เติ้มผลให้เยาวชนและคนรุ่นก่อนได้สานสัมพันธ์กันโดยใช้เตยปาหนันเป็นสื่อกลาง คุณค่าที่ได้จึงอาจมากกว่าที่เห็น ถึงแม้จะมีการสืบสานภูมิปัญญา แต่ชุมชนก็มีข้อจำกัดในการที่จะพัฒนากลุ่มจักสานเตยปาหนันบ้านรำหมาด คือ ขาดงบประมาณในการพัฒนา ส่วนราชการเข้าไม่ถึง ขาดแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

จากความเข้มแข็งและข้อจำกัดของชุมชนของกลุ่มเตยปาหนันบ้านรำหมาด ต.เกาะกลาง อ.สันตา จ.กระบี่ ทำให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาเพื่อให้กลุ่มเตยปาหนันบ้านรำหมาดยังดำรงอยู่เพื่อคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการนำเทคโนโลยี องค์ความรู้เกี่ยวกับด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์มาประยุกต์ใช้ โดยการวิจัยซึ่ง การวิจัยครั้งนี้จะดำเนินการศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนให้อยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อ

ภาพที่ 2.2 สมาชิกกลุ่มเตยปาหนัน ชุมชนบ้านรำหมาด

2.1.2 ศึกษางานหัตถกรรมจักสาน

เครื่องจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน คุณค่าของเครื่องจักสานนั้นจะเห็นว่า เครื่องจักสานไทย ในภาคต่างๆ นั้น มีมากมายหลายชนิด และมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างกันไป ลักษณะเฉพาะถิ่นของเครื่องจักสานเหล่านั้น สะท้อนให้เห็นสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น สภาพการดำรงชีวิต ขนบประเพณี ความเชื่อ ตลอดจน ถึงการนับถือศาสนาของ กลุ่มชน ที่ผลิตเครื่องจักสาน เครื่องจักสานจึงเป็นศิลปหัตถกรรม มีคุณค่า ในฐานะที่เป็น

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ได้ดี นอกจากนี้ เครื่องจักสานยังเป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านได้หลายอย่าง เช่น สะท้อนให้เห็นความชาญฉลาด ในการเลือกสรรวัตถุดิบ ที่จะนำมาใช้ทำเครื่องจักสาน ซึ่งชาวบ้านจะมีความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติของวัตถุดิบแต่ละชนิดเป็นอย่างดีแล้ว นำมาดัดแปลงแปรรูป เป็นวัสดุที่ใช้ทำเครื่องจักสานด้วยวิธีง่ายๆ แต่สนองการใช้สอยได้ดี เช่น ชาวภาคใต้ นำใบลำเจียก หรือใบปาหนัน มาจักและสานเป็นเสื่อและกระสอบ โดยนำใบลำเจียกไปลนไฟ ให้ใบนิ่ม ก่อนที่จะจักเป็นเส้น หรือนำต้นลำเจียกไปแช่โคลน แล้วรีดให้แบน หรือการจักไม้ไผ่เป็นตอกแบบต่างๆ ให้เหมาะสม ที่จะใช้สานเครื่องจักสานแต่ละชนิด สิ่งเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านเรียนรู้ จากการสังเกต และการทดลองสืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษ จนทำให้เครื่องจักสานแต่ละชนิด มีรูปแบบ และประโยชน์ใช้สอยที่สมบูรณ์ลงตัว คุณค่าอีกประการหนึ่งของเครื่องจักสานคือ คุณค่าทางศิลปะ และความงาม เครื่องจักสานหลายชนิด มีรูปทรง โครงสร้าง และลวดลายที่ลงตัวงดงาม อย่างยากที่จะหาเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทอื่นเทียบได้ เช่น ก่องข้าวของภาคเหนือ และภาคอีสาน ซึ่งเป็นตัวอย่างของเครื่องจักสาน ที่ได้รับการออกแบบอย่างแยบยล สอนการใช้สอยได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่การสานตัวก่องข้าวสองชั้น เพื่อให้เก็บความร้อนได้ดี โดยไอร้อนจากข้าวเหนียวหนึ่งจะระเหยออกไปได้ ตามรูระหว่างเส้นตอกอย่างซ้ำๆ ไม่กลายเป็นหยดน้ำ ที่จะทำให้ข้าวเหนียวแฉะ และบูดเสียได้ง่าย ก่องข้าวจึงเป็นภาชนะ สำหรับใส่ข้าวเหนียวหนึ่งได้ดีที่สุด ซึ่งเป็นผลจากการออกแบบ ที่แยบยลของช่างพื้นบ้าน ที่ได้ทดลอง ปรับปรุง สืบทอดกันเรื่อยมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้รูปทรงของก่องข้าวแต่ละท้องถิ่น ยังมีความงดงามแตกต่างกันไปตามความนิยมของแต่ละถิ่นด้วย

คุณค่าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครื่องจักสานไทย คือ คุณค่าในการแสดงออกทางอารมณ์ และจิตใจของช่างพื้นบ้าน เครื่องจักสานหลายชนิดของไทย สานอย่างละเอียดประณีต ซึ่งแสดงให้เห็นอารมณ์ที่ละเอียดอ่อนของผู้สานได้เป็นอย่างดี และความละเอียดประณีตนั้น เริ่มตั้งแต่การแปรรูปวัตถุดิบ เช่น การจักตอก และเหลาหวายให้เป็นเส้นเล็กๆ เพื่อใช้สานและถักส่วนที่ต้องการความละเอียดประณีตของเครื่องจักสาน จนถึงการสานเป็นลวดลายซับซ้อนอย่างลายดอกพิกุล หรือลายสานของเครื่องจักสานย่านลิเภา เป็นต้น

เครื่องจักสานไทย เป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของไทย ที่ทำสืบทอดกันมาแต่โบราณ แม้ทุกวันนี้จะมีเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ทำจากโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังมีเครื่องมือเครื่องใช้หลายชนิด ที่ไม่สามารถผลิตด้วยวัตถุดิบอื่นๆ ที่ผลิตด้วยเครื่องจักรตามระบบอุตสาหกรรม มาใช้แทนเครื่องจักสานได้ เช่น เครื่องจักสานประเภทก่องข้าวที่กล่าวแล้ว ไม่มี ภาชนะอื่นใดใส่ข้าวเหนียวหนึ่งได้ดีเท่าก่องข้าว และกระติบที่สานด้วยไม้ไผ่ ไม่มีเครื่องจับปลาที่ ทำด้วยวัตถุดิบอย่างอื่นมาแทนที่ ลอบ ไช สุ่ม ที่ สานด้วยไม้ไผ่ได้ สิ่งเหล่านี้ แสดงให้เห็นคุณลักษณะ พิเศษของเครื่องจักสานที่มีคุณค่าในตัวเอง ยากที่ จะใช้งานหัตถกรรมและอุตสาหกรรมอย่างอื่น ทดแทนได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เครื่องจักสานมีอายุ ยืนยาวสืบต่อกันมานานนับพันปี แม้ในปัจจุบัน การทำเครื่องจักสาน

จะลดจำนวนลงไปบ้าง ตามสภาพสังคมวัฒนธรรม ที่เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรม มาเป็นสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และก้าวต่อไปเป็น สังคมอุตสาหกรรม ที่การผลิตสิ่งต่างๆ ด้วยมือจะต้องลดลง เปลี่ยนมาเป็นการผลิตด้วยเครื่องจักรกลก็ตาม แต่เครื่องจักสานยังเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ยังไม่สามารถผลิตได้ด้วยเครื่องจักรกล เพราะการทำเครื่องจักสาน ต้องใช้ความชำนาญ และความสามารถเฉพาะตัวของช่างพื้นบ้านแต่ละถิ่น สิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าพิเศษของเครื่องจักสานที่ต่างไปจากผลิตภัณฑ์อื่นที่ผลิตด้วยเครื่องจักร เครื่องจักสานจึงเป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งอย่างหนึ่งของไทยที่ควรอนุรักษ์ไว้สืบไปคุณค่าและการใช้สอยในชีวิตประจำวัน

ในสังคมกสิกรรมหรือเกษตรกรรม เครื่องจักสานมีบทบาทที่สำคัญยิ่งเนื่องจากชาวบ้านจะใช้ภูมิปัญญาของตนเองประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ขึ้น ตามความต้องการใช้งานเขาจะใช้อย่างรู้และเข้าใจในสิ่งนั้นๆ และเห็นคุณค่าของเครื่องใช้ เครื่องจักสานจากภูมิปัญญาของตน

1. ประโยชน์ของการใช้สอยสามารถโยงไปถึงคุณค่าแห่งจิตใจ ให้เกิดความรักและหวงแหนในคุณค่าของสิ่งที่ตนเองบรรจงสร้างขึ้น จากความรู้สึกรักใคร่ จิตวิญญาณที่สร้างความงดงามในชิ้นงานแต่ละชิ้น ตั้งแต่การเลา การกลา จนนำมาสานรวมเป็นภาชนะของใช้ ซึ่งแน่นอนว่าเขาจะใช้อย่างคุ้มค่าและทะนุถนอม

คุณค่าของเครื่องจักสานด้านประโยชน์ใช้สอยนี้ เกี่ยวเนื่องและเป็นตัวกำหนดการสร้างรูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย และการเลือกใช้วัสดุ โดยเฉพาะเครื่องจักสานพื้นบ้านภาคต่างๆ ทั่วไปได้แสดงถึงความชาญฉลาด ของช่างจักสานพื้นบ้านได้เป็นอย่างดีว่ามีความเข้าใจในหลักของความงามมี เอกลักษณ์เด่นเฉพาะตนมีคุณค่าในการใช้สอยอย่างสอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิตในทุกๆ ด้าน ของผู้คนแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าของเครื่องจักสานในการใช้สอยที่สามารถแบ่งตาม ลักษณะหน้าที่ใช้สอยออกเป็นประเภทต่างๆ ได้อย่างกว้างๆ คือ ใช้ในการอุปโภคและบริโภค ใช้ในอาชีพการงาน ใช้ในพิธีการตามความเชื่อ ขนบประเพณี และศาสนา และจากเครื่องจักสานที่ แบ่งประเภทตามลักษณะการใช้สอยนี้แล้วยังแยกออกไปตามลักษณะของการใช้ให้ละเอียดลงไปอีก มาก เช่น ใช้เครื่องจับดักสัตว์ ใช้เป็นภาชนะ ใช้เป็นเครื่องประกอบอาคารบ้านเรือน ใช้เป็นเครื่อง ปลูก ฯลฯ อย่างไรก็ตาม คุณค่าและคุณประโยชน์ของเครื่องจักสานที่มนุษย์ได้รับจากการใช้สอย เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชนบทที่อยู่ห่างไกลความ สะดวกสบายที่ได้รับจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยแล้ว เครื่องใช้ไม้สอยที่เป็นเครื่องจักสาน ที่ผลิตได้ ในท้องถิ่นของตนนั้น เป็นสิ่งมีค่าอย่างยิ่งที่ช่วยเอื้ออำนวย ให้การดำรงชีวิตดำเนินไปด้วยดี ตามควร แก่สภาพสังคมของท้องถิ่น นอกเหนือจากคุณค่าในการใช้สอยแล้ว เครื่องจักสานจำนวนมากยังมี คุณค่าทางด้านความงามและมีคุณค่าทางด้านศิลปะจนถือว่าเป็นงานศิลปหัตถกรรมก็มีมากมาย (วิบูลย์ ลีสุวรรณ. 2532: 126-130 อ้างถึงใน เจษฎา พัฒรานนท์, 2553)

2. สะท้อนของความอุดมสมบูรณ์ และ ความสงบสุขในสังคม ท้องถิ่นเครื่องจักสานที่มีใช้ทั่วไปนั้น มีทั้งเครื่องจับสัตว์ ทำการเกษตร ของใช้ในครัวเรือน และสิ่งเบ็ดเตล็ด หรืออาจรวมไปถึง

เครื่องจักสานที่ใช้ในพิธีกรรมบางอย่าง สิ่งเหล่านี้รับใช้คนในสังคมชนบทที่มีแสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลแห่งความอุดมสมบูรณ์ มีการแบ่งปันการใช้สอย การพึ่งพาอาศัย สร้างสมคุณธรรม จริยธรรม กลายเป็นระบบคุณธรรม และเป็นที่มาของความสงบ

3. เครื่องจักสานจะแสดงคตินิยม ความเชื่อ เรื่องราวต่างๆ ของสังคม และยุคสมัยที่มีผลจากรูปแบบของประเพณีต่างๆ ก่อให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ชุมชน แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ อาชีพ (ที่มา: <http://kanchanapisek.or.th/สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน>)

ลวดลายของเครื่องจักสานเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงถึงเรื่องราวต่างๆ ของสังคมและเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยเสริมให้เครื่องจักสานมีความงามและมีคุณค่าทางศิลปะ ลวดลายของเครื่องจักสานแต่ละชนิดจะมีความกลมกลืนกับ ประโยชน์ใช้สอย รูปทรง และโครงสร้างเป็นอย่างดี ช่วยให้เครื่องจักสานมีความงามที่มี ลักษณะเฉพาะเด่นชัดต่างไปจากงานศิลปหัตถกรรมและงานหัตถกรรมอื่น (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2532: 126-130) ดังนั้น งานหัตถกรรมจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ ทั้ง ทางด้านประโยชน์ใช้สอย คุณค่าทางความงามและศิลปะ จึงควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาให้คงอยู่ต่อไป

2.1.3 ภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์เตยปahnัน

เครื่องจักสานภาคใต้ การทำเครื่องจักสานพื้นบ้านในแต่ละภาคของไทยมีปัจจัยหลายอย่างเป็นองค์ประกอบ และเป็นตัวกำหนดรูปแบบของเครื่องจักสาน โดยเฉพาะสภาพทางภูมิศาสตร์และวิถีชีวิตของคนใน ท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างเครื่องจักสานพื้นบ้านภาคต่างๆ เครื่องจักสานพื้นบ้านของ ภาคใต้ก็เช่นเดียวกัน ลักษณะภูมิศาสตร์ของภาคใต้ที่แตกต่างไปจากภาคอื่นๆ ส่งผลถึงการประกอบ อาชีพและการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทเครื่องจักสานด้วย (ศรีอรุณ เรืองฤทธิ์. 2544 : 31 อ้างถึงใน โปยมรัตน์ เรืองฤทธิ์, 2558) ลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้เป็นคาบสมุทรยื่นล้าลงไปในมหาสมุทรอินเดียและอ่าว ไทย เริ่มจากด้านตะวันออกด้านอ่าวไทย ตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ปัตตานี และจังหวัดด้านมหาสมุทรอินเดียและทะเลอันดามัน ได้แก่ จังหวัดระนอง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และจังหวัดที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน ได้แก่จังหวัดสตูล ยะลา และนราธิวาส จังหวัดต่างๆ เหล่านี้มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่แตกต่างไปจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอื่น

ภูมิประเทศของคาบสมุทรภาคใต้ประกอบด้วยที่ราบและภูเขา มีที่ราบอยู่บริเวณ ชายฝั่งทะเล มีภูเขาประกอบเป็นแนวหรือสันของคาบสมุทร ทิวเขาสำคัญคือ ทิวเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นแนวยาวทอดไปทางใต้และทิวเขาภูเก็ตทอดตัวจากคอคอดกระพุงตรงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ขีด ชายฝั่งมหาสมุทรอินเดียในเขตจังหวัดชุมพร ระนอง พังงา จนถึงตัวเกาะภูเก็ต ซึ่งถือว่าเป็นบริเวณ ด้านตะวันตกของคาบสมุทรมองจากนี้ยังมีทิวเขาสำคัญอีกทิวหนึ่งคือ ทิวเขานครศรีธรรมราช ทอดตัว ผ่าน

ดินแดนส่วนใหญ่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พุ่งลงไปทางใต้ถึงเขตจังหวัดสตูลจรด กับ ทิวเขาสันกาลาศรีซึ่งกั้นพรมแดนไทยกับมาเลเซีย นอกจากทิวเขาใหญ่ๆ แล้วก็มีทิวเขาเล็กๆ อีก สอง สามทิวในเขตจังหวัดสงขลาและยะลา ทั้งนี้ลักษณะของภาคใต้อาจแบ่งออกเป็น 2 บริเวณ คือ บริเวณ ชายฝั่งด้านตะวันตกและบริเวณชายฝั่งด้านตะวันออกดังกล่าวแล้ว ชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกเป็น บริเวณที่มีทิวเขาติดชายฝั่งทะเล มีชายฝั่งและไหล่ทวีป แคบ ลักษณะเป็นชายฝั่งจมน้ำว่าแหงมมาก เต็มไปด้วยเกาะแก่ง มีป่าไม้โกงกางบริเวณปากน้ำเป็น บางแห่ง ชายฝั่งทะเลด้านนี้ลาดชันซึ่งเกิดจาก การยุบตัวของแผ่นดิน คลื่นลมกัดเซาะมาก ทั้งพื้นที่ ส่วนใหญ่ที่ตั้งของทิวเขาใหญ่น้อยทำให้เกิดเป็นที่ สูง ๆ ต่ำ ๆ ไม่เหมาะแก่การเกษตรกรรม ประชาชนจึง มีอาชีพทำประมงและทำเหมืองแร่มากกว่า เกษตรกรรม

ส่วนชายฝั่งตะวันออกนั้นมีชายหาดกว้างขวางกว่า และมีธารน้ำยาวกว่าชายฝั่งด้าน ตะวันตก เช่น หาดทรายในจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส มีเกาะแก่งน้อย กว่าชายฝั่ง ทะเลด้านตะวันตก มีทิวเขาใหญ่ ๆ ทอดตัวมาจากทิศตะวันตกทำให้เกิดลำธารน้ำต่างๆ ไหล สู่ปากอ่าว เกิดสันทรายปากน้ำที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรม และตามอ่าวต่างๆ ยังเหมาะ แก่การจอด เรือประมงได้ดีด้วย เช่น อ่าวชุมพร อ่าวบ้านดอน อ่าวสงขลา เป็นต้น ด้วยความแตกต่างกันของ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกและ ด้านตะวันออกดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่าชายฝั่ง ทะเลด้านตะวันออกเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่มีความอุดม สมบูรณ์กว่าด้านตะวันตก ซึ่งเป็นแหล่งของ ทรัพยากรแร่ธาตุ ประชากรที่เข้ามาประกอบอาชีพเหมือง แร่และทำสวนในบริเวณนี้ใหญ่เป็นคนไทย เชื้อสายจีนที่อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้น สภาพบ้านเรือน การดำรงชีวิตจึงมีลักษณะ ผสมผสานกันระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนและคนพื้นเมือง ดั้งเดิม เครื่องจักสานที่ใช้กันในบริเวณนี้ บางอย่างจึงมีลักษณะของเครื่องจักสานจีนผสมอยู่ เช่น ตะกร้าหวีที่สานด้วยไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “ฉะ” ซึ่งเป็นตะกร้าของภาคอีสานหรือซ้ำของภาคเหนือ แต่รูปทรงและการสานมีลักษณะเฉพาะถิ่น ชัดเจนและเห็นได้ชัดว่ามีรูปแบบคล้ายตะกร้าหวีของจีน นอกจากนี้ บริเวณภาคใต้ด้านตะวันออกยังมี เครื่องจักสานที่น่าสนใจอีกชนิดหนึ่งคือ เครื่องจักสานที่สานด้วยใบลำเจียกหรือปาหนัน ซึ่งมีสานกันใน บางถิ่นของจังหวัดกระบี่ เช่น ที่ตำบล คลองหมาก อำเภอมะนังกระบี่ จังหวัดกระบี่ ส่วนมากสานเป็น เสื่อสำหรับรองนั่งหรือปูนอนและสาน เป็นกระสอบหรือสอบสำหรับใส่สิ่งของต่างๆ เครื่องจักสาน ประเภทนี้มีรูปแบบและใช้วัสดุที่แตกต่าง ไปจากเครื่องจักสานภาคอื่น ส่วนภาคใต้ด้านตะวันออก นั้น เป็นบริเวณที่มีที่ราบตามชายฝั่งมากกว่าด้านตะวันตก ประชาชนสามารถประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ และประกอบอาชีพประมงได้ มากกว่า นอกจากนี้บริเวณนี้ยังเป็น แหล่งที่มีวัสดุที่นำมาใช้ในการทำเครื่องจักสานได้หลายชนิด เช่น ไม้ไผ่ หวาย กระจูด และ ย่านลิเภา เตยปาหนัน บริเวณชายฝั่งตะวันออกของภาคใต้ตั้งแต่จังหวัด (โพยมรัตน์ เรื่องฤทธิ์, 2558)

2.1.3.1 ประวัติความเป็นมา

ต้นเตยปาหนันชอบขึ้นตามริมหาด ชายทะเล ป่าโกงกาง ลักษณะลำต้นเป็นกอ และ แตกกิ่งใบยาวเป็นพุ่ม ขนาดเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง ตามอายุและสภาพดิน สูงประมาณ 5 เมตร การทำ เครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน พื้นเมืองที่ทำกันมาแต่โบราณ และมีทั่วไปในทุกภาคของประเทศ คำว่า เครื่องจักสาน นั้น โดยทั่วไปมักจะหมายถึงสิ่งที่ผลิตขึ้นด้วยมือ โดยวิธี จัก สาน ถัก และทอ เป็น หลัก การเรียกเครื่องจักสาน ว่า จักสานนั้น เข้าใจว่าเป็นคำที่เรียกขึ้นตามวิธีการที่ทำให้เกิดเครื่องจัก

สานขึ้น นั่นเอง เพราะเครื่องจักสานต่างๆ จะสำเร็จเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์นั้น จะต้องผ่านกระบวนการที่ประกอบขึ้นด้วยการจัก การสาน และการถัก หรือการขัดกันของวัสดุที่ผ่านกระบวนการเตรียมด้วยการจัก เพื่อแปรรูปวัสดุ หรือวัตถุดิบให้สอดคล้องกับการใช้สอยเสียก่อน

(ที่มา : <http://souvenirbuu.wordpress.com/ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย/ภูมิปัญญาภาคใต้/ของใช้/ผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน>)

2. เครื่องจักสานจากเตยปาหนัน

เครื่องจักสานของภาคใต้ทางด้านชายฝั่งตะวันตก หรือชายฝั่งทะเลอันดามัน ถือได้ว่าเป็นเครื่องจักสานเฉพาะถิ่น มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองอยู่บ้าง ได้แก่ พวกเครื่องจักสานที่สานด้วยใบเตย ใบลำเจียก หรือปาหนัน ซึ่งส่วนมากนิยมสานเสื่อ สอบ หรือกระสอบสำหรับใส่ข้าว หรือใส่พืชผลต่างๆ โดยเฉพาะจังหวัดกระบี่ มีการสานไว้ใช้ในครัวเรือน

จังหวัดกระบี่ มีการสานเสื่อปาหนัน ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีความประสาทมกลมกลืนกับประเพณีนิยมของท้องถิ่นและวิธีการสาน ตลอดจนการใช้วัสดุในท้องถิ่นที่ต่างจากเครื่องจักสาน อื่นๆ มีการสืบทอดภูมิปัญญาการสานมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน และเรียนรู้กันภายในครอบครัว โดยเฉพาะผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม นิยมใช้เสื่อในการปูนอน และนำไปรองนั่งที่สุเหร่า และใช้เป็นเสื่อปูนอนของคู่บ่าวสาว ที่จะแต่งงานใหม่ โดยคู่บ่าวสาวจะต้องช่วยกันสานไว้หลายๆ ผืน เพื่อใช้รองแทนที่นอนในสมัยโบราณ และปัจจุบันได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ จึงได้คิดพัฒนา รูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เป็นสินค้าของฝากประจำจังหวัดที่มีชื่อเสียงที่สวยงาม ทนทาน ได้แก่ เสื่อปาหนัน หมอน กระเป๋า ของบุหรี หมวกใส่ของเครื่องใช้สอย เป็นต้น

ภาพที่ 2.3 ต้นเตยปาหนัน

ภาพที่ 2.4 ผลิตภัณฑ์จักสานจากเตยปาหนัน

3. เตยปาหนัน

เตยปาหนัน เป็นพืชตระกูลปาล์ม บางคนรู้จักชื่อทั่วไปว่า ต้นลำเจียก จะชอบขึ้นตามริมหาด ชายทะเล ป่าโกงกาง ลักษณะลำต้นเป็นกอ และแตกกิ่งใบยาว เป็นพุ่ม ขนาดเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง ตามอายุและสภาพดิน สูงประมาณ 5 เมตร ใบเตยปาหนันจะมีสีเขียวยาว มีรูปพรรณคล้ายกับใบเตยหอม ต่างกันที่ใบเตยปาหนันนั้น จะมีหนามริมใบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านข้าง 2 ด้านและตรงกลาง หลัง นำมาแปรรูปเป็นดอก ใช้สานเป็นภาชนะต่างๆ ได้ รากนำมาใช้ประโยชน์ โดยนำมาต้มกินขับปัสสาวะแก้เนื้อได้ ดอกนำมาใช้เป็นดอกสานให้เด็กใช้ประดับร่างกายผล นำมาใช้หั่นเป็นชิ้นๆ ผสมกับต้นตายปลายเป็นใช้กรอกให้วัวกิน ทำให้วัวที่เปื่อยหญ้ากินหญ้าได้มากขึ้น วิธีขยายพันธุ์ของเตยโดยการใช้เมล็ดและหน่อ ต้นลำเจียกหรือปาหนัน เป็นวัสดุที่ใช้ในการทำเครื่องจักสานเฉพาะถิ่นของภาคใต้ มาแต่โบราณ โดยเฉพาะชายฝั่งทะเลอันดามัน นิยมนำมาสานเป็นเสื่อ สานเป็นกระสอบ และภาชนะอื่นๆ การสานเสื่อปาหนันในบางท้องถิ่น ได้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีชาวบ้าน เช่น ใช้เป็นเสื่อสำหรับนำติดตัวไปวัด ไปสุเหร่า หรือใช้สำหรับรองศพผู้ตายก่อนนำไปฝัง ใช้เสื่อสำหรับพิธีแต่งงานของบ่าวสาว โดยเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะช่วยกันไปตัดใบลำเจียก และจะช่วยกันสานเสื่อไว้สำหรับใช้ในงานแต่งงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการสานเสื่อนั้น ทำสืบทอดกันมาช้านาน เพราะในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง กล่าวถึงเรื่องราวของเสื่อลำเจียก หรือเสื่อปาหนันไว้

ภาพที่ 2.5 เสื้อเตยปาหนัน

ที่มา : <https://www.sacict.or.th>

เตยปาหนัน เป็นพืชที่อยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำและป่าชายเลน ลำต้นสูงประมาณ 2 เมตร ใบมีหนาม นางละมุล หลีดี ประธานกลุ่มพัฒนาหัตถกรรมบ้านวังหิน ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการจักสานใบเตยปาหนันมาจากมารดา ครั้งแรกที่ทำให้จักสานเป็นกระสอบ เพื่อใช้ในการเก็บเกี่ยวข้าวฤดูการทำนา และใส่ข้าวสารใช้ในครัวเรือน หลังจากนั้นเมื่อว่างจากการทำนา เห็นว่าต้นเตยปาหนันซึ่งขึ้นอยู่ธรรมชาติ มีจำนวนมาก จึงได้ตัดมาจักสาน และพัฒนารูปแบบเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ ของครอบครัว

เนื่องจากใบเตยปาหนันมีความเหนียวกว่าเตยชนิดอื่น ๆ เช่น เสื้อปู้้ง หมวก หมอน หมุกยา หมุกใส่ของใช้ต่าง ๆ เมื่อนำไปจำหน่ายในงานต่าง ๆ ผู้คนสนใจให้การยอมรับ มีการสั่งทำเป็นจำนวนมาก จึงได้ถ่ายทอดให้เพื่อนบ้าน แม่บ้านที่ว่างจากการทำสวนได้หัดทำและรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อแบ่งงานกันทำ และส่งให้ลูกค้าได้ทัน สร้างรายได้ให้สมาชิกกลุ่มเป็นอย่างดี เป็นอาชีพเสริมของชาวบ้านในหมู่บ้าน

4. เอกลักษณ์/จุดเด่นผลิตภัณฑ์ของเตยปาหนัน

4.1 เป็นหัตถกรรมจักสานท้องถิ่นที่มีเรื่องราวของวิถีชีวิตชาวมุสลิมในพื้นที่ของภาคใต้ มีขั้นตอนการทำที่ละเอียดลออและลวดลายที่สวยงาม

4.2 มีการพัฒนารูปแบบการใช้งานตามลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความต้องการของตลาดการค้า

4.3 เตยปาหนันเป็นวัสดุในท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นคตินิยมของชุมชนที่สามารถปรับตัวและเห็นคุณค่าวัสดุ สามารถนำมาใช้ในการดำรงชีพภายในครัวเรือนและชุมชน และยังสามารถนำไปมีส่วนร่วมในวิถีวัฒนธรรมของศาสนา

ภาพที่ 2.6 ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา

5. วัตถุดิบและส่วนประกอบ

5.1 ใยเตยปาหนัน ตัดมาจากต้นเตยปาหนันที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติและจากการปลูกเอง

5.2 เส้นตอก ตอกจากใยเตยปาหนันที่ผ่านขั้นตอน การทำเป็นวัสดุพร้อมที่จะเป็นเส้น และผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ

5.3 เครื่องรีด ใช้สำหรับรีดใยเตย และเส้นตอกเตยให้แบนเรียบและนิ่ม

5.4 ไม้กรีด ใช้สำหรับกรีดใยเตยดิบให้เป็นเส้นตอก ตามขนาดที่ต้องการ หรือเรียกว่า ย่าหงาดหรือเล็บแมว

5.5 มีด ใช้สำหรับตัดหนามหลังของใยเตยดิบให้เป็น 2 ซีก

5.6 กรรไกร ใช้สำหรับตัดเส้นตอกใยเตยให้ได้ความยาวที่ต้องการหรือเส้นใยต่าง ๆ

5.7 ไม้ขูด ใช้สำหรับขูดรีดเส้นตอกขณะกำลังนั่งสานให้เรียบนิ่ม

5.8 ไม้ทับ ใช้สำหรับเหยียบทับเส้นตอกขณะนั่งสานเป็นผืนเส้น ให้ผืนเส้นตรงและสานได้ ง่ายขึ้น

5.9 สีเคมี ใช้สำหรับย้อมเส้นตอกเตยให้เป็นสีต่าง ๆ ตามต้องการ

5.10 เตาถ่าน ใช้สำหรับก่อไฟต้มเส้นตอกใบเตยดิบ และต้มย้อมสีเส้นตอก

5.11 กระทะ เป็นภาชนะใช้สำหรับต้มน้ำย้อมสีเส้นตอกเตย

6. ขั้นตอนการเตรียมการ (การเตรียมใบเตยให้เป็นเส้นตอก)

6.1 การเลือกตัดวัตถุดิบจากต้นเตยป่านั้น จะต้องเลือกใบที่มีขนาดไม่อ่อน และแก่จนเกินไป

6.2 เมื่อตัดใบเตยได้แล้ว นำมามัดกับเชือกเถาให้เป็นกำ ตัดโคนใบและตัดปลายให้ได้ใบเตยมีความยาวเสมอกัน เพื่อความสะดวกในการนำกลับไปทำขั้นตอนต่อไป

6.3 ใบเตยดิบที่ตัดมาจากต้นแล้ว นำแต่ละใบมารีดหนามหลังใบออกจะได้ใบเตยเป็น 2 ซีก นำไปผึ่งแดดประมาณ 5-10 นาที ให้พอใบเริ่มเหี่ยว

6.4 นำใบเตยดิบที่ผึ่งแดดแล้วมารีดด้วยเครื่องรีด ให้แบบเรียบและนิ่ม

6.5 นำใบเตยที่รีดแล้วมารีดเป็นต้นตอก ด้วยอุปกรณ์รีด เรียกว่า ย่าหงาด ตามขนาดที่ต้องการแล้วแยกหนามข้างใบและเส้นตอกเตยออกจากกัน

6.6 นำเส้นตอกเตยมารีดด้วยเครื่องรีดอีกครั้ง และรวบรวมเป็นกำผูกมัดด้วยเชือกให้เป็นก้อน ขนาดพอประมาณ

6.7 นำเส้นตอกเตยที่มัดเป็นกำหรือก้อนแล้วไปต้มในน้ำที่เดือด ประมาณ 3- 5 นาที

6.8 นำเส้นตอกเตยที่ผ่านการต้มแล้วไปแช่น้ำเปล่า โดยนำของหนักไปทับให้ตอกเตยจมอยู่ใต้น้ำ แช่ไว้ประมาณ 2 คืน จะทำให้สีเขียวของเตยละลายปนอยู่กับน้ำจะได้เส้นตอกเตยสีขาวเหลือง

6.9 นำเส้นตอกเตยที่แช่น้ำไว้ ประมาณ 2 คืน มาตากแดดให้แห้งประมาณ 1 วัน

6.10 จะได้เส้นตอกเตยที่ตากแดดแห้งแล้วเป็นสีขาวนวล รวบรวมมัดเป็นกำให้มีขนาดและความยาวเท่าๆ กัน เก็บไว้ในที่ร่ม อากาศถ่ายเทได้สะดวก จะทำให้เส้นตอกเตยไม่อับชื้น จะเป็นเส้นตอกเตยปาดที่พร้อมจะใช้สานเป็นอุปกรณ์ต่างๆ ได้ ที่มีสีนวลเป็นสีธรรมชาติ หรือสานเป็นภาชนะต่างๆ ที่ต้องการได้

7. ขั้นตอนการย้อมสี

หากต้องการสี หรือภาชนะที่มีสีสวยงาม จะต้องนำเส้นตอกเตยมาย้อมสี ด้วยสีเคมี จะได้เส้นตอกเตยที่มีสีต่างๆ ตามที่ต้องการ

7.1 นำสีเคมีที่จะย้อมมาผสมกับน้ำละลายในอัตราส่วนที่ต้องการสำหรับการย้อม ใส่ในกระทะสำหรับย้อมสี

7.2 นำกระทะไปตั้งไฟต้มน้ำให้เดือด

ภาพที่ 2.7 เส้นตอกเตยต้มในน้ำที่เดือด
ที่มา : <https://readthecloud.co/toeypanhan-trang/>

7.3 นำเส้นตอกเตยแห้งมัดเป็นกำ ไปแช่น้ำให้เปียกทั่วทุกเส้นและเพื่อชำระ
สิ่งสกปรกอันจะเป็นอุปสรรคต่อการย้อมสีได้ แล้วผึ่งให้น้ำสะเด็ดแห้งพอหมาด

7.4 น้ำตอกเตยที่แห้งพอหมาดๆ ใส่ในกระทะย้อมสี คนให้เส้นตอกเตยติดสี
ให้ทั่วทุกเส้น ประมาณ 3-5 นาที

ภาพที่ 2.8 การย้อมสีเส้นเตย
ที่มา : <https://readthecloud.co/toeypanhan-trang/>

7.5 นำใบเตยที่ผ่านการย้อมแล้วไปแช่ด้วยน้ำเย็น ชำระล้าง 2-3 ครั้ง ให้นำสีออกหมดเป็นน้ำใสสะอาด แล้วจึงนำไปผึ่งตากแดดให้แห้ง ประมาณ 1 วันจะได้เส้นตอกใบเตยที่ผ่านการย้อมสี เป็นสีต่างๆ ตามที่ต้องการ ที่พร้อมจะใช้งาน สานเป็นเสื่อหรือสิ่งต่างๆ ที่ต้องการ

8. การผลิต

การผลิตงานหัตถกรรมจักสานเตยปาหนันของกลุ่มบ้านรำหามาต ส่วนใหญ่เป็นงานที่ขึ้นด้วยมือและนำมาประกอบกันเป็นชิ้นงานสำเร็จ เช่น กระเป๋าสะพายสำหรับสตรี เมื่อได้เส้นเตยตามที่ต้องการแล้ว จะเริ่มการสานลวดลายไปพร้อมกับโครงสร้างกระเป๋า การเลือกสีและลวดลาย

ภาพที่ 2.9 การผลิตชิ้นงานประเภทกระเป๋า

2.2 หลักการออกแบบงานผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

2.2.1 หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

การออกแบบผลิตภัณฑ์มีปัจจัย (Design factors) มากมายที่นักออกแบบที่ต้องคำนึงถึงแต่ในที่นี้จะขอกกล่าวเพียงปัจจัยพื้นฐาน 9 ประการ ที่นิยมใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสร้างสรรค์ผลงานเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยที่สามารถควบคุมได้ และเป็นตัวกำหนดองค์ประกอบของงานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ

1. หน้าที่ใช้สอย (Function)

ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดจะต้องมีหน้าที่ใช้สอยถูกต้องตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือสามารถตอบสนองประโยชน์ใช้สอยตามที่ผู้บริโภคต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในหนึ่งผลิตภัณฑ์นั้นอาจมีหน้าที่ใช้สอยอย่างเดียวหรือหลายหน้าที่ก็ได้ แต่หน้าที่ใช้สอยจะดีหรือไม่นั้นต้องใช้งานไประยะหนึ่งถึงจะทราบข้อบกพร่องตัวอย่างเช่น

2. ความสวยงามน่าใช้ (Aesthetics or sales appeal)

ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบมานั้นจะต้องมีรูปทรง ขนาด สี สีสันสวยงาม น่าใช้ ตรงตามรสนิยมของกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย เป็นวิธีการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมและได้ผลดี เพราะความสวยงามเป็นความพึงพอใจแรกที่คนเราสัมผัสได้ก่อนมักเกิดมาจากรูปร่างและสีเป็นหลัก ถึงแม้ว่ามนุษย์แต่ละคนมีการรับรู้และพึงพอใจในเรื่องของความงามได้ไม่เท่ากัน และไม่มีกฎเกณฑ์การตัดสินใจใดๆ ที่เป็นตัวชี้ขาดความถูกความผิด

3. ความสะดวกสบายในการใช้ (Ergonomics)

การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดีนั้นต้องเข้าใจกายวิภาคเชิงกลเกี่ยวกับขนาดสัดส่วน ความสามารถและขีดจำกัดที่เหมาะสมสำหรับอวัยวะต่างๆ ของผู้ใช้ การเกิดความรู้สึกที่ดีและสะดวกสบายในการใช้ผลิตภัณฑ์ ทั้งทางด้านจิตวิทยา (Psychology) และสรีระวิทยา (Physiology) ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะเพศ เผ่าพันธุ์ ภูมิสำเนา และสังคมแวดล้อมที่ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นเป็นข้อบังคับในการออกแบบ

การวัดคุณภาพทางด้าน กายวิภาคเชิงกล(ergonomics) พิจารณาได้จากการใช้งานได้อย่างกลมกลืนต่อการสัมผัส ตัวอย่างเช่น การออกแบบเก้าอี้ต้องมีความนุ่มนวล มีขนาดสัดส่วนที่ นั่งแล้วสบาย โดยอิงกับมาตรฐานผู้ใช้ของชาวตะวันตกมาออกแบบเก้าอี้สำหรับชาวเอเชีย เพราะอาจเกิดความไม่พอดีหรือไม่สะดวกในการใช้งาน ออกแบบปุ่มบังคับ ด้ามจับของเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ผู้ใช้ต้องใช้ร่างกายไปสัมผัสเป็นเวลานาน จะต้องกำหนดขนาด (dimensions) ส่วนโค้ง ส่วนเว้า ส่วนตรง ส่วนแคบของผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้อย่างพอเหมาะกับร่างกายหรืออวัยวะของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นๆ เพื่อทำให้เกิดความถนัดและความสะดวกสบายในการใช้ รวมทั้งลดอาการเมื่อยล้าเมื่อใช้ไปนานๆ

4. ความปลอดภัย (Safety)

ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีพของมนุษย์ มีทั้งประโยชน์และโทษในตัว การออกแบบจึงต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของผู้บริโภคเป็นสำคัญ ไม่เลือกใช้วัสดุ สี กรรมวิธีการผลิต ฯลฯ ที่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้หรือทำลายสิ่งแวดล้อมถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องแสดงเครื่องหมายเตือนไว้ให้ชัดเจนและมีคำอธิบายการใช้แนบมากับผลิตภัณฑ์

5. ความแข็งแรง (Construction)

ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบมานั้นจะต้องมีความแข็งแรงในตัว ทนทานต่อการใช้งานตามหน้าที่และวัตถุประสงค์ที่กำหนดโครงสร้างมีความเหมาะสม ตามคุณสมบัติของวัสดุ ขนาด แรงกระทำในรูปแบบต่างๆ จากการใช้งาน ตัวอย่างเช่น การออกแบบเฟอร์นิเจอร์ที่ดีต้องมีความมั่นคงแข็งแรง ต้องเข้าใจหลักโครงสร้างและการรับน้ำหนัก ต้องสามารถควบคุมพฤติกรรมกรรมการใช้งานให้กับผู้ใช้ด้วย เช่น การจัดทำทางในการใช้งานให้กับผู้ใช้ด้วย เช่น การจัดทำทางในการใช้งานให้เหมาะสม

สะดวกสบาย ถูกสุขลักษณะ และต้องรู้จักผสมความงามเข้ากับชิ้นงานได้อย่างกลมกลืน เพราะโครงสร้างบางรูปแบบมีความแข็งแรงดีมากแต่ขาดความสวยงาม จึงเป็นหน้าที่ของนักออกแบบที่จะต้องเป็นผู้ประสานสองสิ่งเข้ามาอยู่ในความพอดีให้ได้นอกจากการเลือกใช้ประเภทของวัสดุ โครงสร้างที่เหมาะสมแล้วยังต้องคำนึงถึงความประหยัดควบคู่กันไปด้วย

6. ราคา (Cost)

ก่อนการออกแบบผลิตภัณฑ์ควรมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ว่าเป็นกลุ่มใด อาชีพอะไร ฐานะเป็นอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้นักออกแบบสามารถกำหนดแบบผลิตภัณฑ์และประมาณราคาขายให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้ใกล้เคียงมากขึ้น การจะได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีราคาเหมาะสมนั้นส่วนหนึ่งอยู่ที่การเลือกใช้ชนิด หรือเกรดของวัสดุ และวิธีการผลิตที่เหมาะสม ผลิตได้ง่ายและรวดเร็ว แต่ในกรณีที่ประมาณราคาจากแบบสูงกว่าที่กำหนดก็อาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาองค์ประกอบด้านต่างๆ กันใหม่เพื่อลดต้นทุน แต่ทั้งนี้ต้องคงไว้ซึ่งคุณค่าของผลิตภัณฑ์นั้น

7. วัสดุ (Materials)

การออกแบบควรเลือกวัสดุที่มีคุณสมบัติด้านต่างๆ ได้แก่ ความใส ผิวมันวาว ทนความร้อน ทนกรดต่างไม่ลื่น ฯลฯ ให้เหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอยของผลิตภัณฑ์นั้นๆ นอกจากนั้นยังต้องพิจารณาถึงความง่ายในการดูแลรักษาความสะดวกรวดเร็วในการผลิต สั่งซื้อและคงคลัง รวมถึงจิตสำนึกในการรณรงค์ช่วยกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการเลือกใช้วัสดุ ที่หมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ (recycle) ก็เป็นสิ่งที่นักออกแบบต้องตระหนักถึงในการออกแบบร่วมด้วย เพื่อช่วยลดกันลดปริมาณขยะของโลก

8. กรรมวิธีการผลิต (Production)

ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดควรออกแบบให้สามารถผลิตได้ง่าย รวดเร็ว ประหยัดวัสดุ ค่าแรง และค่าใช้จ่ายอื่นๆ แต่ในบางกรณีอาจต้องออกแบบให้สอดคล้องกับกรรมวิธีของเครื่องจักรและอุปกรณ์ที่มีอยู่เดิม และควรตระหนักอยู่เสมอว่าไม่มีอะไรที่จะลดต้นทุนได้รวดเร็วอย่างมีประสิทธิภาพ มากกว่าการประหยัดเพราะการผลิตครั้งละมากๆ

9. การบำรุงรักษาและซ่อมแซม (Maintenance)

ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดควรออกแบบให้สามารถบำรุงรักษา และแก้ไขซ่อมแซมได้ง่าย ไม่ยุ่งยากเมื่อมีการชำรุดเสียหายเกิดขึ้น ง่ายและสะดวกต่อการทำความสะอาดเพื่อช่วยยืดอายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งควรมีค่าบำรุงรักษาและการสึกหรอต่ำ การออกแบบที่ดีนั้นจะต้องศึกษาถึงตำแหน่งในการจัดวางกลไกแต่ละชิ้น เพื่อที่จะได้ออกแบบส่วนของฝากรอบบริเวณต่างๆ ให้สะดวกในการถอดซ่อมแซมหรือเปลี่ยนอะไหล่ได้โดยง่ายนอกจากนั้นการออกแบบยังต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆ ร่วมด้วย

2.2.2 การออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

งานหัตถกรรม หมายถึง สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นฝีมือ ของชาวบ้านทำขึ้นเพื่อความจำเป็น การดำรงชีวิต ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมในครอบครัว หมายถึง การผลิต สิ่งของเครื่องอุปโภคที่เกิดมาจากการทำของสมาชิกภายในครอบครัว ที่ได้ขยายวงกว้างขึ้นจนถึงการผลิตเพื่อจำหน่าย จนต้องใช้แรงงานเพิ่มมากขึ้น หรือใช้เครื่องทุ่นแรง ที่เป็น เครื่องจักรกลเข้ามาช่วยเพื่อให้ทันต่อการผลิต อาจมีการขยายการดำเนินงานที่กว้างไปกว่าภายใน ครอบครัว เช่น อุตสาหกรรมในหมู่บ้าน อุตสาหกรรมท้องถิ่น หรืออุตสาหกรรมจังหวัด เป็นต้น ในการที่นักออกแบบทา การออกแบบพัฒนางานหัตถกรรมนี้ ควรอย่างยิ่งที่จะต้อง ศึกษาและคณคณาในด้านของการใช้ประโยชน์ ความงาม วัฒนธรรม การกำเนิดหรือแหล่งที่มา หรืองานบางชิ้นอาจจะมีด้านของปรัชญา เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ บางสิ่งไม่ใช่งานในด้านศิลปะอุตสาหกรรม โดยตรง แต่เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ศิลปะประยุกต์ และ คุณค่าของการออกแบบกับการดำรงชีวิต ได้มีการจัดประเภทไว้ดังนี้ คือ (ธีระชัย สุขสด. 2544 : 14-15 อ้างถึงใน โปยมรัตน์ เรื่องฤทธิ์, 2558)

1. คุณค่าทางกาย คุณค่าของงานออกแบบที่มีผลทางกาย คือ คุณค่าที่มี ประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันโดยตรง เช่น โถงมีไว้สำหรับโถงน้ำ แก้วมีไว้สำหรับใส่น้ำ บ้านมีไว้ สำหรับอยู่อาศัย เป็นต้น
2. คุณค่าทางอารมณ์ความรู้สึก คุณค่าของงานออกแบบที่มีผลทางอารมณ์ความรู้สึก เป็นคุณค่าที่เน้นความชื่นชอบ พึงพอใจ สุขสบายใจ หรือความรู้สึกนึกคิดด้านอื่น ๆ ไม่มี ผลทางประโยชน์ใช้สอยโดยตรง เช่น งานออกแบบทัศนศิลป์ การออกแบบตกแต่งหน้า คุณค่าทางอารมณ์ความรู้สึกนี้อาจจะเป็นการออกแบบเคลือบแฝงในงานออกแบบที่มีประโยชน์ทางกายก็ได้ เช่น การออกแบบตกแต่งบ้าน ออกแบบตกแต่งสนามหญ้า ออกแบบตกแต่งร่างกาย เป็นต้น
3. คุณค่าทางทัศนคติ คุณค่าของงานออกแบบที่มีผลทางทัศนคติ เน้นการ สร้างทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อผู้พบเห็น เช่น อนุสาวรีย์สร้างทัศนคติให้รักชาติกล้าหาญหรือทำ ความดี งานจิตรกรรมหรือประติมากรรมบางรูปแบบ อาจแสดงความคิดที่ชู้ตริต เพื่อเน้นการระลึก ถึงทัศนคติที่ดีที่ถูกที่ควรในสังคม เป็นต้น

2.2.3 องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสานมีความสำคัญที่ต้องศึกษา ดังนี้

- การศึกษาลักษณะเฉพาะของวัสดุเพื่องานออกแบบ เนื่องจากงานออกแบบเครื่องจักสานมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันในด้านคุณค่าของเรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดผ่านงานสานที่มีวัสดุเป็นตัวกำหนดโครงสร้าง รูปร่าง รูปทรง สี สัน ตลอดจนรูปแบบของการใช้งาน
- การศึกษาแนวทางของงานออกแบบผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสานในงานวิจัย หรือโครงการย่อมมีวัตถุประสงค์ตามแนวทางของผู้วิจัย และเพื่อให้งานดำเนินการสำเร็จลุล่วง ผู้วิจัย

ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเข้าใจในแนวทางของการออกแบบผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสาน

- การศึกษาข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสาน

ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสานในปัจจุบันมีข้อกำหนดและเงื่อนไขทางการผลิต ความปลอดภัยในการใช้งานและความสวยงาม รวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่ต้องนำมาพิจารณา เพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสานสำหรับการจำหน่ายในขั้นต่อไป

2.2.4 ศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

2.2.4.1 การจักสาน

กำเนิดและวิวัฒนาการของเครื่องจักสาน มนุษย์คิดทำเครื่องจักสานมาตั้งแต่สมัยใด ไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน แต่ได้พบ ร่องรอยของเครื่องจักสานบนเครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันว่ามนุษย์ อาจจะสามารถทำเครื่องจักสานได้ก่อนสมัย ประวัติศาสตร์และทำต่อมาในสมัยประวัติศาสตร์ดังปรากฏ รอยภาชนะจักสานบนผิวภาชนะ เครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง จากแหล่งโบราณคดี สมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นภาชนะเล็กๆ ปากกลมๆ ก้นสี่เหลี่ยม (ปัจจุบันอยู่ที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพมหานคร) และภาชนะดินเผา ทรงกระบอกเล็กๆ อีกชิ้นหนึ่งจากแหล่งโบราณคดีในจังหวัดลพบุรี (ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี) ภาชนะดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ทั้งสองชิ้นดังกล่าว มีรอยของภาชนะจักสานชัดเจน ปรากฏบนผิวด้านนอก จึงสันนิษฐานว่าทำขึ้นโดยใช้ดินเหนียวยาลี้กลงไปใน ภาชนะจักสาน เมื่อดิน แข็งและแห้งแล้วจึงนำไปเผาไฟ ไฟจะไหม้ภาชนะจักสานจึงเป็นแม่แบบหมด เหลือดินเผาที่มีรูปร่าง เช่นเดียวกับภาชนะจักสานซึ่งเป็นแม่แบบ จึงปรากฏรอยสานที่ผิวด้านนอกตาม ลวดลายต้นแบบ ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ดังกล่าว เป็นหลักฐานสำคัญที่อาจ สันนิษฐานได้ว่า มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยรู้จักทำเครื่องจักสานมาก่อนการทอ เครื่องปั้นดินเผา และการทอ เครื่องปั้นดินเผายุคแรก อาจทำโดยการใช้ดินเหนียวยาลี้ลงในแม่แบบ (Pressing into Mould) ทิ้งไว้ให้ดินแห้งแล้วจึงนำไปเผา ซึ่งเป็นกรรมวิธีการทำเครื่องปั้นดินเผายุค เริ่มแรกก่อนที่จะ เครื่องปั้นดินเผาด้วยการตีด้วยไม้และหินดู และการปั้นโดยใช้แป้นหมุนในยุคต่อมา (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2541 : 1-2 อ้างถึงใน โปยมรัตน์ เรืองฤทธิ์, 2558)

สิ่งที่ใช้เป็นแม่แบบ (Mould) ในการทำเครื่องปั้นดินเผาแรกๆ อาจจะเป็นเปลือกผลไม้ เช่น เปลือกน้ำเต้าหรือเปลือกผลไม้ชนิดอื่นๆ ก่อนที่จะใช้ภาชนะจักสานเป็นแม่แบบ แต่การทำภาชนะ ดินเผาที่ทำขึ้นด้วยวิธีนี้จะมีรูปร่างจำกัดตามสิ่งที่นำมาเป็นแม่แบบเท่านั้น ร่องรอยของเครื่องจักสานที่ ปรากฏบนผิวภาชนะดินเผานั้นอาจสันนิษฐานได้ว่าการทำเครื่องจักสานของมนุษย์สมัยก่อน ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยใช้วัตถุดิบที่แปรรูปด้วยเครื่องมือโลหะ เช่น มีด พริก จักหรือเหลาให้ วัตถุดิบเป็นเส้น “ตอก” ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะใช้ทำเครื่องจักสานแต่ละชนิด อาจน าหวายหรือ

ไม้ ใผ่มาจักเป็นเส้นก่อนที่จะนำมาสานเป็นภาชนะแทนที่จะใช้ใบไม้ เถาวัลย์มาสานเป็นภาชนะโดยตรง เพราะร่องรอยของเครื่องสานที่ปรากฏบนภาชนะดินเผาชิ้น แสดงว่าเป็นภาชนะจักสานที่สานด้วยตอกที่ จักเป็นเส้นอย่างที่ใช้สานเครื่องจักสานปัจจุบัน

การแปรรูปวัตถุดิบที่ใช้ทำเครื่องจักสานเป็นพัฒนาการสำคัญในการทำเครื่องจักสาน เพราะการใช้วัสดุที่เป็นเส้นเล็ก เช่น ตอก หวาย ย่านลิเภา ทำให้มนุษย์สามารถประดิษฐ์เครื่องจัก สานให้มีรูปทรงตามต้องการและมีความประณีตงดงามยิ่งขึ้น

การทำเครื่องจักสานบางชนิดในบางท้องถิ่น ช่างจักสานจะสานภาชนะหรือใช้ไม้ทำ เป็นแม่แบบให้มีรูปทรงตามความต้องการก่อนแล้วจึงสานทับแม่แบบอีกทีหนึ่งเพื่อให้ได้เครื่องจักสานที่มีรูปร่างและขนาดเหมือนกัน เป็นจำนวนมาก เช่น การเปียดหรือกระบุง บางท้องถิ่นในจังหวัดแพร่ ช่างจักสานจะสานกระบุงแม่แบบหรือต้นแบบก่อนแล้วจึงสานกระบุงที่ต้องการตามแม่แบบที่สานไว้ หรือการสานหมวกหรือก๊อบในภาคเหนือ ซึ่งช่างจักสานมักใช้ไม้กลึงเป็นรูปหมวกเป็นแม่แบบ แล้วสานโครงหมวกตามแม่แบบที่เป็นไม้นั้นแล้วจึงบุด้วยใบลานหรือใบตาลอีกชั้นหนึ่ง วิธีนี้จะทำให้หมวกมีรูปร่างเหมือนกันและมีขนาดเท่าๆ กัน นอกจากนี้ก็มีการสานคู่หรือแอ้วสำหรับตีข้าวของภาคเหนือซึ่งเป็นเครื่องจักสานขนาดใหญ่ที่ใช้ตอกขนาดใหญ่ช่างจักสานจึงต้องขุดดินเป็นหลุมเป็นแม่แบบ แล้วลงไป สานในหลุมซึ่งมีหลุมดินเป็นแม่แบบบังคับให้เครื่องจักสานมีรูปทรงตามต้องการ การใช้เครื่องจัก สาน โดยใช้แม่แบบนี้ช่วยให้ได้เครื่องจักสานที่มีรูปร่างเหมือนกัน เป็นจำนวนมาก หรือต้องการให้ได้ สาน เครื่องจักสานรูปทรงแปลกๆ จึงต้องใช้แม่แบบ เช่น การสานแจกัน การสานเป็นรูปสัตว์ใน ประเทศจีน ซึ่งใช้ตอกสานหุ้มทับแจกันดินเผาหรือเครื่องปั้นดินเผารูปสัตว์โดยตรง ทำให้ได้เครื่องจัก สานที่มีรูปทรง ตามแม่แบบนั้น (พิสิณัฐ บัญไชย. 2541 : 25 อ้างถึงใน โพนมรัตน์ เรื่องฤทธิ์, 2558) ดังนั้นจะเห็นว่าการทำเครื่องจักสานเป็นหัตถกรรม สำคัญยิ่งประเภทหนึ่งในสังคมเกษตรกรรมเพราะ เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ผู้ใช้สามารถสานขึ้นใช้เองจาก วัตถุดิบที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น การสร้างรูปทรง และกรรมวิธีในการทำเครื่องจักสานยุคแรกๆ โดยทั่วไปจะไม่แตกต่างกัน ตั้งแต่การนำใบไม้ เถาวัลย์ มาสานเป็นภาชนะ สานเป็นเสื่อ หรือเครื่องรองนั่ง ปูนอน นำใบ มะพร้าว ใบลาน ใบตาล และเถาวัลย์ มาสานเป็นภาชนะอย่างหยาบๆ สำหรับใส่สิ่งของที่ทำกันทั่วไป เช่น เครื่องจักสานของชนพื้นเมืองใน ทวีปออสเตรเลีย เครื่องจักสานของชาวเกาะสุมาตราในประเทศ อินโดนีเซียและเครื่องจักสานของชาว อินเดียแดงโบราณในทวีปอเมริกา จนถึงการทำเครื่องจักสานที่มี รูปทรงง่ายๆ และสานอย่างหยาบๆ ในภาคใต้ของไทยโดยการนำใบมะพร้าวมาสานเป็นภาชนะอย่างง่าย สำหรับใส่หญ้า เรียก กอนอ หรือ ลอมและการนำใบจาก ใบหลาวโอน มาสานเป็นภาชนะสำหรับตัก น้ำที่เรียกว่า หมา หรือการใช้ตอก ไม้ผ่ามาสานเป็น หลัว และ สุ่มไก่ เป็นต้น

2.2.4.2 ประเภทของงานหัตถกรรมจักสาน

การทำงานหัตถกรรมจักสานมีวิธีการทำที่เกิดจากความเรียบง่ายเท่าที่จะทำได้จาก วัสดุและเครื่องมือเพียงไม่กี่ชิ้น ไม่ต้องใช้เครื่องมือที่ยุ้งยากซับซ้อน วัสดุที่ใช้กัน ได้แก่ ไม้ไผ่ หวาย ใบ

ลาน กก ฟาง และแฝก วัสดุเหล่านี้จะถูกตัด เพื่อเตรียมที่จะสาน ถัก ทอ ด้วย เครื่องมือพื้นบ้าน มีมีด กรรไกร คีม เหล็กแหลม ได้กล่าวถึงประเภทของงานหัตถกรรมจักสานไทยไว้ในหนังสือ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยที่ควรอนุรักษ์ (ธनिया กิตติสิทโธ. 2547: 23; อ้างอิงจาก กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2531-2532: 27)

จักสาน โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆคือ

1. เครื่องจักสานที่เป็นเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น กระบุง ตะกร้า กระจาด สุ่มตักปลา ไช งามบ หมวก เป็นต้น

2. เครื่องจักสานที่เป็นส่วนประกอบของอาคารบ้านเรือน เช่น ฝาขัดแตะ เสื่อ และ โครงหลังคา เป็นต้น

2.2.4.3 หัตถกรรมจักสานสู่การถ่ายทอดและการเรียนรู้

การถ่ายทอดและการเรียนรู้การทำงานหัตถกรรมจักสาน พื้นบ้านในประเทศไทย สรุปลงมาได้ดังนี้ ในอดีตโดยส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายทอดสืบต่อ ระหว่างกันภายในครอบครัวมากที่สุด เป็นลักษณะที่พ่อสอนลูกเรียนรู้ด้วยกันจากปากและได้ฝึกหัด จนเกิดความชำนาญ แต่ก็จะมีในลักษณะที่ชุมชนนั้นๆ งานหัตถกรรมจักสานเป็นอาชีพก็จะเป็น ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นและก็มีถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง นอกจากนี้ก็ ยังมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ระหว่างเพื่อนบ้าน หรือมีการลอกเลียนแบบกันในท้องถิ่นที่ ใกล้เคียง ก็จะทำให้เกิดการผสมผสานกัน ของเอกลักษณ์ระหว่างท้องถิ่นเกิดขึ้น แต่การถ่ายทอด ในอดีตก็จะเป็นลักษณะที่อยู่ในวงแคบๆ ไม่ค่อยมีการสร้างสรรค์ใหม่ เป็นการเรียนรู้แบบค่อยเป็น ค่อยไป ส่วนมากจะทำเมื่อว่าง จากอาชีพหลัก เช่น การทำ นาทา สวน แต่ในปัจจุบันการดำรงชีวิต ของชาวชนบทเปลี่ยนไปตามสังคม เศรษฐกิจ ซึ่งมีผลกระทบถึงการเรียนรู้และการผลิตงาน หัตถกรรมจักสานด้วย ทำให้เกิดการถ่ายทอดด้วยการสอน จากหน่วยงานอบรมทางราชการ เพื่อให้เกิดการผลิตที่เป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้การเรียนรู้และการผลิตเป็นไปเพื่อการค้า ท า ให้เกิดผลเสียในเรื่องของคุณค่าและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งวิบูลย์ ลี้สุวรรณได้แบ่งการเรียนรู้การทำงานหัตถกรรมจักสานในปัจจุบันตามลักษณะของการผลิตมี

1. การผลิตใช้ในครัวเรือน จะเรียนรู้จากบรรพบุรุษเป็นหลักใหญ่ แต่ก็มีบางโอกาส บางท้องถิ่นจะ เลียนแบบจากเพื่อนบ้านในลักษณะแลกเปลี่ยนกันบ้าง

2. การผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีการเรียนรู้ถ่ายทอดกันระหว่างเพื่อนบ้าน และหน่วย ฝึกอบรมทางราชการ เพราะการผลิตในลักษณะนี้ ต้องการการจักสานที่รวดเร็วและมีรูปแบบตาม ความนิยมของตลาด จึงต้องมีการฝึกฝนและปรับปรุงการผลิตให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม แต่อย่างไรก็ดี ช่างจักสานทั่วไปจะต้องมีความรู้พื้นฐานจากบรรพบุรุษอยู่แล้ว จึงจะสามารถ ปฏิบัติได้ดี (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2532 อ้างถึงใน เจษภภา พัฒรานนท์, 2553)

2.2.4.4 การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสาน

งานหัตถกรรมจักสานเป็นงานสร้างสรรค์ที่มีพัฒนาการเช่นเดียวกับงานหัตถกรรมอื่นๆ แต่การพัฒนารูปแบบของงานหัตถกรรมจักสานนั้นเป็นไปอย่างช้าๆ จนดูเหมือนว่างานหัตถกรรมจักสานมิได้พัฒนาเปลี่ยนแปลง แต่จริงๆ แล้วนั้นงานหัตถกรรมจักสานได้พัฒนาตนเองมาตลอด แต่ด้วยความเคยชินที่งานหัตถกรรมจักสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีความใกล้ชิดกับชีวิตของชาว ชนบท เสียจนไม่รู้สึกรู้สียงถึงความเปลี่ยนแปลง และสาเหตุที่รูปแบบของงานหัตถกรรมจักสาน มีพัฒนาการไปอย่างช้าๆ เพราะกระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมจักสานตั้งแต่อดีตมาจนถึง ปัจจุบันมีข้อจำกัดในหลายๆ ด้าน ตั้งแต่ประโยชน์ใช้สอย วัสดุ ซึ่งข้อจำกัดวัสดุได้ส่งผลเชื่อมโยงไปถึงการกำหนดรูปร่าง โครงสร้าง ลวดลาย และขั้นตอนการทำงาน นอกจากนี้ ขนบประเพณี ความเชื่อ และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนคตินิยมของท้องถิ่นก็ยังเป็นตัวกำหนดพัฒนาการงานหัตถกรรมจักสานให้ เป็นไปอย่างเชื่องช้าการพัฒนาารูปแบบงานหัตถกรรมจักสานโดยคำนึงถึง ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น

ดังนั้นการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานให้ถูกวิธี เพื่อการหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่องานหัตถกรรมจักสาน ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆได้ ดังนี้

1. ด้านวัสดุ ควรใช้วัสดุธรรมชาติอย่างคุ้มค่าที่สุด และการนำวัสดุสมัยใหม่ เช่น พลาสติก เอ็น ไนลอน เข้ามาประกอบการงานหัตถกรรมจักสานที่ใช้วัสดุพื้นบ้านอาจจะช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการผลิต แต่จะเกิดความขัดตา ความไม่เข้ากันของวัสดุ อาจจะทำให้งานหัตถกรรมจักสานขาดคุณค่าทางความงาม เมื่อคุณค่าลดต่ำลง ราคาย่อมจะถูกกดด้วย เมื่อราคา และคุณค่าด้อยลง ก็จะทำให้การผลิตอย่างฟุ่มเฟือย อันเป็นการทำลายวัสดุและการใช้วัสดุอย่างไม่คุ้มค่า สุดท้ายก็จะเกิดการขาดแคลนวัสดุ

2. ด้านหน้าที่ประโยชน์ใช้สอย การพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมจักสาน ควรระมัดระวังในการที่จะเปลี่ยนหน้าที่ของงานหัตถกรรมจักสานไปตามความต้องการของตลาด เพราะการประยุกต์ประโยชน์ใช้สอยให้เป็นไปตามความต้องการของตลาดนั้น อาจมีผลกระทบต่อการสร้างรูปแบบ ลวดลายเมื่อมีการส่งเสริมให้ผู้ผลิตได้มีการพัฒนารูปแบบตามความต้องการของตลาด แต่ขาดการศึกษาในเรื่องรูปร่าง ลวดลาย โครงสร้างพื้นบ้านดั้งเดิมก็จะเป็นการทำลายคุณค่าด้วยการเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยอันเป็นผลจากการพัฒนาที่ไร้คุณภาพได้

3. ด้านเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น (Local Characteristics) เป็นอีกสิ่งหนึ่ง ที่มักจะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอย่างไม่ถูกวิธีมีการนารูปแบบของงานหัตถกรรมจักสานภาคหนึ่ง ไปพัฒนาอีกภาคหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เท่ากับเป็นการทำลายเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมจักสานจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ ทั้งด้านวัสดุ ประโยชน์ใช้สอย และความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เพื่อหาแนวทางที่เป็นผลดีและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงในการพัฒนา

การพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานอย่างถูกวิธี การพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานนั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย วิบูลย์ ลี้สุวรรณได้กล่าวถึงผลกระทบของการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานไว้ดังนี้ การพัฒนาางานหัตถกรรมจักสานตามอิทธิพลทางสังคมจะเป็นผลดีทางด้านเศรษฐกิจของชาวชนบทที่ ผลิตงานหัตถกรรมจักสาน มีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำเป็นอาชีพรอง หรือทำเป็นอาชีพหลักตลอดปี ในขณะที่เดียวกัน ถ้าการพัฒนาารูปแบบนั้นไม่ถูกวิธี ก็จะทำให้เกิดผลเสียทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และคุณค่าของงาน หัตถกรรมจักสาน คือ เมื่อมีการผลิตงานหัตถกรรมจักสานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะทำให้งาน หัตถกรรมจักสานล้นตลาดเกินความต้องการได้ง่าย เพราะปริมาณความต้องการในการใช้งาน หัตถกรรมจักสานอยู่ในวงจำกัด เพียงใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ใน ชีวิตของชาวชนบทเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีการผลิตจนล้นตลาด จะทำให้ราคาถูก ไม่คุ้มกับต้นทุนซึ่งอาจนำไปสู่การสูญสลายได้ นอกจากนี้การส่งเสริมในการพัฒนาและผลดีอย่างไม่ระมัดระวัง เช่น การใช้วัสดุอย่างฟุ่มเฟือย ไม่ คุ้มค่า ทำให้เกิดการขาดแคลนวัสดุ ดังปรากฏอยู่แล้วในบางท้องถิ่นทำให้วัสดุราคาสูงหรือหาไม่ได้ จนต้องเลิกผลิตไปในที่สุด (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2532: 132 อ้างถึงใน เจษฎา พัฒรานนท์, 2553: 17)

ดังนั้นการพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานให้ถูกวิธี เพื่อการหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่องานหัตถกรรมจักสาน ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆได้ ดังนี้ 2.1.1 ด้านวัสดุ ควรใช้วัสดุธรรมชาติอย่างคุ้มค่าที่สุด และการนำวัสดุสมัยใหม่ เช่น พลาสติก เอ็น โนลอน เข้ามาประกอบการงานหัตถกรรมจักสานที่ใช้วัสดุพื้นบ้านอาจช่วยให้เกิด ความสะดวกรวดเร็วในการผลิต แต่จะเกิดความขัดตา ความไม่เข้ากันของวัสดุ อาจจะทำให้งาน หัตถกรรมจักสานขาดคุณค่าทางความงาม เมื่อคุณค่าลดต่ำลง ราคาย่อมจะถูกกดด้วย เมื่อราคา และคุณค่าด้อยลง ก็จะทำให้เกิดการผลิตอย่างฟุ่มเฟือย อันเป็นการทำลายวัสดุและการใช้วัสดุอย่างไม่ คุ้มค่า สุดท้ายก็จะเกิดการขาดแคลนวัสดุ 2.1.2 ด้านหน้าที่ประโยชน์ใช้สอย การพัฒนาารูปแบบงานหัตถกรรมจักสาน ควรระมัดระวังในการที่จะเปลี่ยนหน้าที่ของงานหัตถกรรมจักสานไปตามความต้องการของตลาด เพราะการประยุกต์ประโยชน์ใช้สอยให้เป็นไปตามความต้องการของตลาดนั้น อาจมีผลกระทบต่อการสร้างรูปแบบ ลวดลายเมื่อมีการส่งเสริมให้ผู้ผลิตได้มีการพัฒนาารูปแบบตามความต้องการของตลาด แต่ขาดการศึกษาในเรื่องรูปทรง ลวดลาย โครงสร้างพื้นบ้านดั้งเดิมก็จะเป็นการท ลายคุณค่าด้วยการเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยอันเป็นผลจากการพัฒนาที่ไร้คุณภาพได้ 2.1.3 ด้านเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น (Local Characteristics) เป็นอีกสิ่งหนึ่ง ที่มักจะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอย่างไม่ถูกวิธีมีการน ารูปแบบของงานหัตถกรรม

การพัฒนาารูปแบบงานหัตถกรรมจักสานจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ ทั้งด้านวัสดุ ประโยชน์ใช้สอย และความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เพื่อหาแนวทางที่เป็นผลดีและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงในการพัฒนา จักสานภาค หนึ่ง ไปพัฒนาอีกภาคหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เท่ากับเป็นการทำลาย เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2.2.4.5 กลยุทธ์สู่ความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสาน

การพัฒนาและส่งเสริมงานผลิตภัณฑ์ชุมชน มีกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่สามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมจักสาน (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2550: ออนไลน์) สรุปได้ดังนี้

- การเดินเข้างานแฟร์หรืองานแสดงสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำให้ได้เห็นอะไรที่แปลกใหม่ สามารถนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานการพัฒนารูปแบบงานของตนเองได้

- การนำสินค้าของตัวเองให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยวิเคราะห์หาแนวทาง ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำให้การแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด สามารถมาขอคำแนะนำได้ที่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์รวมทั้งหน่วยงานเสริม เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชหรือภาคเอกชนอื่นๆ

- การเปลี่ยนสินค้าให้ฉีกตลาดออกไป โดยมีพื้นฐานการแก้ปัญหาวัตถุดิบที่มีอยู่ และนำเทคโนโลยีที่มีอยู่ มารวมกันเพื่อให้เป็นสินค้าใหม่ เช่น ถ้าเป็นผ้า ก็เป็นเสื้อผ้า ปกอกหมอน ผ้าปูโต๊ะ ไม่มีอะไรฉีกตลาดออกไป ไม่ใช่เอาผ้าไปแปรรู้อย่างเดียว แต่จะต้องเอาไป ผสมกับอย่างอื่นด้วย อย่างยัดผ้าเป็นหลักเท่านั้นหรือถ้าจะเป็นปกอกหมอน ก็อย่าเป็นปกอกหมอน เรียบๆ แต่จะต้องประยุกต์เพิ่มเติม แนวคิดหลายๆ ในการปรับเปลี่ยนสินค้าให้ฉีกตลาดออกไปอาจทำได้ดังนี้

- การตัดหรือขจัดออกให้เกิดเป็นสินค้าใหม่ แต่สินค้านั้นยังทำหน้าที่ได้เหมือนเดิม

- การรวมโดยเอาสินค้าของตนเองไปรวมกับสินค้าอื่น

- การย่อ การทำสินค้าให้มีขนาดเล็กลง

- การขยาย ทำให้ใหญ่ขึ้น แล้วปรับเปลี่ยนรูปร่างด้วย

- หลักการของจิ๊กซอว์ ตัดต่อเติม หรือแยกออกก็ยังทำงานได้

- การปรับปรุงด้านบรรจุภัณฑ์ สินค้าบริษัทใหญ่ ๆ เกือบทุกบริษัทให้ความสำคัญกับบรรจุภัณฑ์อย่างมาก สินค้าบางตัวแทบจะเรียกได้ว่าขายได้เพราะบรรจุภัณฑ์เลย ทีเดียว และก็ต้องคำนึงถึงการลงทุนที่คุ้มค่าด้วย ดังนั้นควรเลือกบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม สามารถคุ้มครองตัวผลิตภัณฑ์ได้

- การสร้างเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเอง สินค้าขาดเอกลักษณ์ก็ทำให้ความน่าสนใจลดลง ทางหนึ่งจะช่วยแก้ปัญหาได้คือภาครัฐต้องแก้ไขให้ตรงจุด เทคโนโลยีที่มีอยู่ต้องสอดคล้องกับความต้องการด้วย โดยอาจจะขอความร่วมมือกับทางมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่ง ความรู้ในการวิจัย เช่น ทำอย่างไรไม่ให้เสื้อกระจุมีเชื้อราอาจจะต้องใช้สารที่ดีหรือเทคโนโลยีอื่น ที่ทางมหาวิทยาลัยควรจะเป็นผู้ทำการวิจัยออกมา หรือจะเป็นการรวมตัวกันเพื่อวางแผนการวิจัย เพราะงานวิจัยเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีที่ต้องการอาจจะต้องใช้งบประมาณมหาศาลและการรวมตัว กันอย่างนี้ยังเป็นผลดีต่อระดับเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมด้วย

- การมีตราสินค้าเพื่อให้เกิดการยอมรับสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อันจะส่งผล ต่อพฤติกรรมผู้บริโภคและจะนำไปสู่ความภักดีต่อตราผลิตภัณฑ์ นั่นคือความสำเร็จสุดท้าย นอก จากนี้ตราสินค้ายังทำให้เพิ่มยอดขาย เป็นตัวแบ่งตลาดผู้บริโภคด้วย เพราะสินค้าหลายชนิดผลิต จากบริษัทเดียวกัน แต่เจาะตลาดต่างกันเช่น ตลาดวัยรุ่น เด็ก ผู้ใหญ่เมื่อตลาดหนึ่งเสียไปก็ไม่ส่งผล เสียไปทั้งระบบสำหรับตราสินค้าที่ดี ควรจ่ายต่อการออกเสียง จดจำ สามารถถ่ายทอดได้ง่าย และ ควรมีลักษณะเด่นเฉพาะซึ่งอาจจะเด่นด้วยสีสันทัน ควรจะมีความหมายที่ดีหากเป็นภาษาไทยต้องดูว่า มีความหมายแฝงหรือไม่หรือเมื่อออกเสียงอาจจะทำให้ความหมายหรือถ้อยคำผิดแผกไปหรืออาจจะแปลความหมายออกมาไม่ดี นอกจากนี้การใช้สำหรับผู้ที่ต้องการส่งสินค้าไปต่างประเทศ ต้องเทียบ การออกเสียงของภาษาด้วยว่าเมื่อแปลความหมายออกมาแล้วสอดคล้องเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ หรือต้องระวังเรื่องการออกเสียง เพราะชาวต่างชาติไม่ถนัดกับการออกเสียงภาษาไทย

- การเก็บข้อมูล ผู้ประกอบการต้องเก็บข้อมูลด้านความต้องการของลูกค้า ลูกค้า คือใคร จากนั้นดูตลาดช่องทางการจัดจำหน่าย จะทำอย่างไรให้สินค้าถึงมือลูกค้าอย่างรวดเร็ว นอก จากนั้นยังต้องเก็บข้อมูลของคู่แข่ง และแหล่งจำหน่ายสินค้าด้วย สำหรับผู้ประกอบการที่มีสินค้าอยู่ แล้วแต่ไม่เคยเก็บข้อมูลเลย ต้องเริ่มจากการเก็บข้อมูลในเรื่องวัตถุดิบ ราคาต้นทุน ซัพพลายเออร์มี กี่ราย แต่ละรายขายสินค้าแตกต่างกันไปอย่างไร เปรียบเทียบคุณภาพของสินค้า รวมทั้งประวัติ สถานที่ติดต่อ นอกจากนี้ข้อมูลของลูกค้าว่าลูกค้าเป็นใครมีคำสั่งซื้อในแต่ละครั้งเท่าใด เพื่อกระตุ้น การให้บริการ รวมทั้งข้อมูลทั้งที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์เพื่อว่ามีสินค้าใหม่ๆจะได้แจ้งให้ลูกค้าได้ทราบ ด้วย การส่ง แผ่นพับ ใบปลิว แค็ตตาล็อก เป็นการกระตุ้นความสนใจให้เกิดขึ้น หรือในช่วงเทศกาลสำคัญ วันสำคัญ การส่งบัตรอวยพร เพื่อให้ลูกค้าเกิดความประทับใจ และเป็นลูกค้าประจำกันอย่าง ต่อเนื่อง

ในปัจจุบัน ภาครัฐได้เข้ามามีส่วนในการส่งเสริมการพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน นั่นคือ การเสริมสร้างความรู้และทักษะ รวมทั้งความช่วยเหลือในด้านการตลาด ควบคู่ไปกับการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ ที่ผ่านมามีปัญหาที่สำคัญของการผลติในระดับชาวบ้านก็คือด้าน การตลาด กล่าวคือ ชาวบ้านทำแล้วไม่รู้จะไปขายที่ไหน ขายให้ใคร จึงเป็นที่มาของปัญหาแต่ เริ่มแรก คือการผลิตโดยขาดทิศทางการตลาด กลุ่มเป้าหมาย ไม่ชัดเจน การตั้งราคา รูปแบบ ผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจำหน่าย ไปจนถึงการบรรจุหีบห่อ เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยง กันอย่างเหนียวแน่น ข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์ต่างๆ จึงสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา รูปแบบงานหัตถกรรม จักสานท้องถิ่นในครั้งนี้ร่วมกับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา กลุ่มจักสานใบกะพ้อ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬารณณ์ จังหวัดนครราชสีมา

2.2.4.6 ทฤษฎีการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

ทฤษฎีการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไว้ในหนังสือ หลักการและแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้ การออกแบบ คือกิจกรรมการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นการกระทำของมนุษย์ ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการแจ้งผลเป็นสิ่งใหม่ ๆ มีทั้งที่ออกแบบสร้างขึ้นใหม่ให้ แตกต่างจากของเดิมหรือปรับปรุงตกแต่งของเดิม ความสำคัญของการออกแบบเป็นขั้นตอนเบื้องต้น ที่จำทำให้ผลิตภัณฑ์ประสบผลสำเร็จในตลาดและตรงตามเป้าหมายงานออกแบบ คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยการเลือกเอาองค์ประกอบมาจัดเรียงให้เกิดเป็นรูปทรงใหม่ ที่สามารถสนองความต้องการตาม จุดประสงค์ของผู้สร้างและสามารถผลิตได้ด้วยวัสดุและกรรมวิธีการผลิตที่มีอยู่ในขณะนี้ เนื่องจาก ความต้องการมีมากกว่าปัจจัยการดำรงชีวิตพื้นฐาน 4 ประการ จนเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์พยายาม ท การออกแบบ และสร้างสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เพิ่มขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกายและ จิตใจที่มีอยู่ไม่สิ้นสุด จากลักษณะงานที่เรียบง่าย ค่อยๆ เพิ่มความซับซ้อนเกี่ยวพันกันยิ่งขึ้นระหว่าง สิ่งของต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และระหว่างสิ่งของกับสภาพรอบตัว โดยมีผลมาจากการดำรงชีวิตและ วิทยาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. 2548)

ส่วนของขอบเขตของงานออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นวัชรินทร์ จรุงจิตสุนทรได้แบ่งออกเป็น ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม (Handicrafts) และผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (Industrial Products) ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเฉพาะในส่วนของผลิตภัณฑ์หัตถกรรม โดยมีเนื้อหาข้อมูล ดังนี้

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม (Handy crafts) ผู้ออกแบบและผู้ผลิตมักเป็นคนเดียวกัน และได้สัมผัสกับผลิตภัณฑ์นั้นตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จ มักสอดคล้องอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวเข้าไปในผลงานที่ทำด้วยจุดประสงค์ดั้งเดิมทำขึ้นเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เสน่ห์ของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้อยู่ที่ ความไม่เหมือนกันในรายละเอียดของผลงานแต่ละชิ้น เป็นงานประดิษฐ์ที่ละเอียดอ่อนที่เครื่องจักรทำ ได้ยาก (วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. 2548)

1. องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

1.1 คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรมมีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

1.2 วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น ผลิตได้จริง ใช้สอยดีเหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น

1.3 ความสวยงามและความน่าสนใจ รูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา

1.4 สะดวกต่อการพกพาขณะเดินทาง ขนาดพอเหมาะ บรรจุหีบห่อยากต่อการชำรุดเสียหาย

1.5 ราคาที่ซื้อได้ โดยการตัดสินใจน้อย ราคาไม่แพง มีหลายราคาให้เลือก

2. คุณประโยชน์ของการออกแบบผลิตภัณฑ์

- 2.1 ปรับปรุงภาพลักษณ์ขององค์กร ให้เกิดความแตกต่างจากคู่แข่ง สะดุดตา และง่ายต่อการจดจำ
- 2.2 สร้างเอกลักษณ์สินค้า ให้เกิดสัมผัสและการรับรู้ที่ดีต่อองค์กรผ่านการใช้ผลิตภัณฑ์
- 2.3 รูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ บรรจุนวัตกรรม และส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสามารถสื่อสารกับลูกค้า ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.4 พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้นทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ
- 2.5 เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นเพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้
- 2.6 ลดต้นทุน เพิ่มผลกำไร เช่น ออกแบบให้ผลิตง่าย ลดขั้นตอน เลือกใช้วัสดุภายในประเทศ
- 2.7 ขยายตลาดสินค้า เช่น สร้างผลิตภัณฑ์ที่สนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ สร้างความต้องการใหม่ สร้างตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่

3 คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ที่ดี

- 3.1 ความแปลกใหม่ (Innovative) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ซ้ำซากมีการนำเสนอความแปลกใหม่ ในด้าน ต่าง ๆ เช่น ประโยชน์ใช้สอยที่ต่างจากเดิม รูปแบบใหม่ วัสดุใหม่ หรืออื่นๆ ที่เหมาะสมกับสภาพ ความต้องการของผู้บริโภคในตลาดนั้น
- 3.2 มีที่มา (Story) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประวัติ มีที่มาหรือเล่าเรื่องได้ไม่ว่าจะเป็นต้นกำเนิด ความคิด รวบรวมของการออกแบบให้ผู้บริโภคทราบเรื่องราวเหล่านั้นได้ เช่นนาฬิกาของประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ กล่าวถึงต้นกำเนิดมาจางานช่างฝีมือในหมู่บ้านที่เก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งที่มีการสืบทอด กันต่อๆ จนถึงปัจจุบันเป็นต้น
- 3.3 ระยะเวลาเหมาะสม (Timing) การนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดนั้นเหมาะสมตามฤดูกาล หรือตามความจำเป็น หรือเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคในช่วงเวลานั้น ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์เสื้อกันฝน หรือร่ม ก็ควรจะออกสู่ตลาดช่วงฤดูฝน ผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าชุดนักเรียนก็ควรออกสู่ตลาดช่วงฤดูกาลก่อน เปิดภาคเรียน เป็นต้น
- 3.4 ราคาพอสมควร (Price) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาขายเหมาะสมกับกำลังซื้อของผู้บริโภคในตลาด นั้น โดยอาศัยการศึกษาวิจัยกลุ่มผู้บริโภคให้ได้ข้อมูลก่อนทำการออกแบบและผลิต
- 3.5 มีข้อมูลข่าวสาร (Information) ข้อมูลข่าวสารของตัวผลิตภัณฑ์ควรจะสื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบ และเข้าใจอย่างถูกต้องในด้านประโยชน์และวิธีการใช้งาน เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กรและผลิตภัณฑ์

3.6 เป็นที่ยอมรับ (Regional Acceptance) ผลผลิตภณฑ์นั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือกลุ่ม สังคมเป้าหมาย ไม่เป็นสิ่งทำให้เสื่อมเสียหรือขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมหรือศาสนา

3.7 มีอายุการใช้งาน (Life Cycle) ผลผลิตภณฑ์นั้นจะต้องมีความแข็งแรงคงทนต่อสภาพ ของ การใช้งาน หรือมีอายุการใช้งานที่เหมาะสมกับลักษณะของผลผลิตภณฑ์และราคาที่จำหน่าย (วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. 2548: 16)

การพัฒนาารูปแบบงานหัตถกรรมจักสานในประเทศไทยจะมีแนวโน้มในการพัฒนาสูงขึ้น แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงน่าเป็นห่วงก็คือ เอกลักษณะและลักษณะเฉพาะถิ่นของงานหัตถกรรมจักสานกำลัง ถูกทำลายด้วยระบบการค้า และการประยุกต์หน้าที่ใช้สอย ซึ่งในปัจจุบันมักจะคำนึงถึงความต้องการทางด้านของการตลาดเป็นหลัก ดังนั้น ผู้วิจัยจะนำทฤษฎีการออกแบบ ผลผลิตภณฑ์หัตถกรรมไปประยุกต์ใช้ ในการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบงาน หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น

2.2.4.7 หลักการออกแบบและเทคโนโลยีที่ใช้กับงานหัตถกรรม

จากการประดิษฐ์คิดค้นที่กระทำสืบต่อกันมาเป็นเวลานานนับร้อยนับพันปีนั้น ช่วยให้ มนุษย์เกิดความชำนาญและเรียนรู้ในการเลือกสรรวัตถุดิบ เรียนรู้ในการปรับปรุงพัฒนารูปแบบของ หัตถกรรมประเภทต่าง ๆ ให้สามารถสนองประโยชน์ได้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้และเมื่อหัตถกรรม นั้นๆ มีความสมบูรณ์ในการใช้สอยแล้ว ความชำนาญความชัดเจนในกรรมวิธี จะช่วยให้ช่างหรือผู้สร้าง งานหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ ได้พัฒนาฝีมือให้สูงขึ้น ส่งผลให้งานหัตถกรรม มีความสวยงาม และมี คุณค่าทาง “ศิลปะ” เป็นการพัฒนางาน “หัตถกรรม” (Craft) ไปสู่งาน “ศิลปหัตถกรรม” (Art Craft) (โพยมรัตน์ เรื่องฤทธิ์, 2558)

จุดประสงค์หลักของการสร้าง ศิลปหัตถกรรมอยู่ที่ความต้องการในการใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อให้การดำรงชีวิตมีความ สะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เป็นพื้นฐานก่อนที่จะผลิตเพื่อการค้าซื้อขายแลกเปลี่ยน หรือเป็นอุตสาหกรรม ในครัวเรือน และเมื่อรู้วัตถุประสงค์และความต้องการ แล้วสิ่งต่อไป ที่ผู้สร้างศิลปหัตถกรรมจะต้องคำนึง คือ การแสวงหาวัตถุดิบตามธรรมชาติในท้องถิ่นที่จะหาได้และสามารถนำมา สร้างด้วยเครื่องมือ เครื่องใช้เท่าที่มีอยู่ตามสภาพท้องถิ่นของตนมีความมีคุณค่าทางศิลปะ (Artistic value) และคุณค่าด้าน ความงาม (Aesthetic value) ในงานศิลปหัตถกรรมและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยนั้น เป็น ขั้นตอนสุดท้ายของการสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาจนเกิดทักษะและความชัดเจน ที่ผ่านพ้นขั้นตอนของความต้องการในเรื่องใช้สอยมาแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของงาน ศิลปหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้านของผู้บริโภคหรือสนองความต้องการของตลาดอย่างฉาบฉวย เพราะ สิ่งเหล่านั้นต้องใช้เวลาในการสั่งสมมาหลายชั่วอายุคน และต้องใช้ทักษะของช่างขัดเกลาให้เกิดความ สมบูรณ์มาเป็นเวลาช้านานกว่าจะปรากฏเป็นงานศิลปหัตถกรรมและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยใน ปัจจุบันการกำหนดรูปแบบ

รูปแบบในที่นี้หมายถึงรวมถึง รูปทรง โครงสร้าง และลวดลายของงาน หัตถกรรมประเภทต่าง ๆ รูปแบบของศิลปหัตถกรรมนั้นจะอยู่ในกรอบของสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่สืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีนิยมของท้องถิ่นและเป็น เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแต่ละชุมชน

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ (2546: 214) วิจัยเรื่อง ลักษณะการใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อผลิตภัณฑ์และความต้องการใช้บริการของนักท่องเที่ยวต่างชาติเพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย ได้แก่ ชาวญี่ปุ่น มาเลเซีย ไต้หวัน จีน เกาหลี สิงคโปร์ ฮองกง อังกฤษ สหรัฐอเมริกาและเยอรมัน พบว่าลักษณะการใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยวจะใช้จ่ายเงินเพื่อเลือกซื้อสินค้าประเภทเสื้อผ้า และสินค้าหัตถกรรมมากที่สุด เพราะเป็นสินค้าที่มีราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศของตนเอง มีประโยชน์ มีคุณภาพดี มีความดึงดูดใจจากการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่แต่ยังคงแฝงไว้ด้วยประโยชน์ใช้สอย และมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย

อัจฉรา ภาณุรัตน์ และคณะ (2546: 178) ได้กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานและดอกไม้ประดิษฐ์ ต้องยึดถือในเรื่องการตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจของกลุ่มผู้บริโภคสูงสุด โดยต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการตลาด ศิลปะ การออกแบบและกระบวนการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด สอดคล้องกับความเป็นไปได้ในการผลิต และผลประโยชน์ที่ได้รับ คือ การเพิ่มคุณภาพผลิตภัณฑ์ เพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาด การลดต้นทุนด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค การเพิ่มกำไร การเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์และกลุ่มผู้ผลิต

ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ และคณะ (2533: 95) ได้กล่าวถึง การพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อการสร้างงานและรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเภทของงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะสนับสนุนและส่งเสริม ให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยึดเป็นอาชีพเสริมที่ก่อให้เกิดรายได้และการจ้างงาน คือ งานทอผ้า ทอเสื่อ และจักสานไม้ไผ่เนื่องจากเป็นงานหัตถกรรมที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ประชาชนในท้องถิ่นชนบทสามารถฝึกหัดได้ง่าย เงินทุนหมุนเวียนไม่สูงนัก เครื่องมือและอุปกรณ์ไม่ยุ่งยาก เป็นงานที่ใช้แรงงานมาก ทำให้เกิดการมีงานทำและสร้างรายได้ นอกจากนี้สินค้ายังเป็นที่ต้องการ และการผลิตส่วนใหญ่จะผลิในครัวเรือน โดยใช้แรงงานในครอบครัวประมาณครัวเรือนละ 2-3 คน ซึ่งโดยทั่วไปก็จะแยกเพศโดยเด่นชัด กล่าวคือ งานทอผ้าและทอเสื่อส่วนใหญ่จะทำโดยเพศหญิง งานจักสานก็มีการทำทั้งเพศชายและหญิง การผลิตสินค้าหัตถกรรมพบว่ายังประสบปัญหาหลายด้าน นับตั้งแต่ด้านวัตถุดิบการออกแบบ การใช้เทคโนโลยีในการผลิต และปัญหาด้านแรงงาน ผลการวิจัยสรุปแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้าน

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นอาชีพที่มั่นคงและเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวนั้น ควรที่จะต้องพัฒนาในทุกด้านพร้อมๆ กันไป นับตั้งแต่การพัฒนาวัตถุดิบการส่งเสริมให้กู้ยืมเงินทุนหมุนเวียนการส่งเสริมและพัฒนาในด้านการผลิต ตลอดจนการพัฒนาด้านการผลิตให้สามารถนำสินค้าจำหน่ายได้มากขึ้น แต่ไม่ควรพัฒนาเพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว เพราะการพัฒนาแบบไม่ครบวงจร ก็ไม่ได้ช่วยให้ครัวเรือนผู้ประกอบการผลิตมีรายได้และมีงานทำอย่างถาวรตลอดไป

โพยมรัตน์ เรื่องฤทธิ์ วิจัยเรื่อง การพัฒนาการออกแบบหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนันเพื่ออุตสาหกรรม เพอร์นิเจอร์บนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (2558) วิทยานิพนธ์มีความมุ่งหมายเพื่อ (1) ศึกษา ประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของกลุ่มหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนัน (2) ศึกษา สภาพปัญหา ของการพัฒนาการออกแบบหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนันเพื่ออุตสาหกรรม เพอร์นิเจอร์บน ฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการออกแบบและรูปแบบงานหัตถกรรมจักสาน ใบเตยปาหนันเพื่ออุตสาหกรรมเพอร์นิเจอร์บนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีพื้นที่วิจัย ในจังหวัดตรัง กระบี่และสตูล

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนัน คือ แต่ละกลุ่มมีจุดเริ่มต้นใกล้เคียงกันคือส่วนใหญ่จะเกิดจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษมาทั้งสิ้น และได้รับการถ่ายทอดเรียนรู้โดยการสั่งสอนแบบปากต่อปาก ไม่มีตำราเป็นลายลักษณ์อักษร การก่อตั้งกลุ่มส่วนใหญ่จะเกิดจากการรวมตัวเป็นกลุ่มเล็กๆ ก่อน แล้วจึงค่อยมีการขยายตัวขึ้น แต่ละกลุ่มก่อตั้งมาไม่น้อยกว่า 15 ปี ที่ตั้งของกลุ่มจะเป็นลักษณะเดียวกันคือเป็นอาคารปูนชั้นเดียว ที่ตั้งก็มักจะใช้พื้นที่ที่บ้านของประธานกลุ่มหรือไม่ก็บริเวณใกล้เคียงกับบ้านประธานกลุ่มเพื่อสะดวกในการจำหน่ายให้กับสมาชิกกลุ่ม จำนวนสมาชิกก็จะใกล้เคียงกันคือประมาณ 20-30 คน อายุของสมาชิกโดยส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ โดยมีอายุประมาณ 40 ปีขึ้นไป การศึกษาของสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 อาชีพของสมาชิกไม่แตกต่างกันมาก คือโดยส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ ทำสวนยางพารา ทำนา ทำไร่ บางส่วนก็รับจ้างและค้าขายบ้างเล็กน้อย สินค้าก็จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือเสื่อ สมุก กระจง การตลาด/การขาย จะเน้นตลาด ภายในประเทศเป็นหลัก โดยอาศัยการออกงานแสดงสินค้าโอท็อปทั้งที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รายได้ต่อคนต่อเดือนก็จะอยู่ที่ 2,500 บาทขึ้นไป จนถึง 6,000 บาท

สภาพปัญหาของหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนัน พบว่ามีปัญหาดังนี้คือ ปัญหาหลักของ กลุ่มหัตถกรรมจักสานใบเตยทุกกลุ่มคือการออกแบบ ทุกกลุ่มไม่มีนักออกแบบผลิตภัณฑ์มืออาชีพเป็นของตนเอง โดยส่วนใหญ่จะคิดแบบเองหรือดูแบบจากหนังสือบ้าง โดยที่ไม่มีหลักในการออกแบบ การสนับสนุนจากภาครัฐก็มีน้อยมาก หรือมีเข้ามาก็ไม่ตรงจุด การจะให้ทางกลุ่มจ้างนักออกแบบมาเองทางกลุ่มก็กังวลเรื่องค่าใช้จ่ายว่าจะสูงเกินไป สมาชิกกลุ่มเองก็ขาดความกระตือรือร้นในการผลิตชิ้นงานใหม่ๆ เพราะไม่ชอบทำอะไรที่ยุ่งยากกว่าที่เคยทำมา และปัญหาที่ทุกกลุ่มเจอเหมือนกันคือ การไม่ สามารถรองรับการผลิตชิ้นงานจำนวนมากๆได้ เนื่องจากเป็นงานทำมือที่ต้องใช้เวลา และ

ขั้นตอน กระบวนการที่ต้องอาศัยสภาพดินฟ้าอากาศด้วย บางครั้งจึงมีปัญหาในการผลิตไม่ทัน
แนวทางของการพัฒนาการออกแบบหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนันเพื่ออุตสาหกรรม เพอร์นิเจอร์บน
ฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พบว่าแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1. ด้านการออกแบบ จะมีแนวทาง ทั้งการพัฒนา
แบบระยะสั้นและระยะยาว ระยะสั้นคือจ้างนักออกแบบหรือไม่ก็ให้นักออกแบบของ โรงงาน
เพอร์นิเจอร์ออกแบบมาให้เลย ส่วนระยะยาว คือการฝึกอบรมให้สมาชิกกลุ่มสามารถเป็นนัก
ออกแบบเองได้ ส่งเสริมให้บุตรหลานของกลุ่มสมาชิกเรียนทางด้านการออกแบบหรือด้านศิลปะและ
ควรส่งเสริมให้มีการประกวดนักออกแบบหน้าใหม่ ซึ่งควรจัดให้มีประกวดในทุกพื้นที่ไม่เฉพาะแต่ใน
ส่วนกลางเท่านั้น 2. ด้านการตลาดพบว่า ต้องสร้างความไว้วางใจและเชื่อใจโดยการจ่ายค่าจ้างตรง
เวลา และต้องปลูกฝังให้กลุ่มหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนันคำนึงเรื่องการสร้างแบรนด์เป็นสำคัญ 3.
ด้าน การบริหารจัดการ ควรจัดตั้งเครือข่ายหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนัน(Cluster) กระจายออร์
เดอร์ เพื่อความรวดเร็วในการผลิตและเพื่อมอบหมายงานให้แต่ละกลุ่มทำตามความถนัดเพื่อทำให้เป็น
มาตรฐานเดียวกัน ควรวางแผนการผลิตระยะยาว ใช้บุคลากรคนเดียวและอุปกรณ์ขึ้นเดียวกันในการ
ย้อมสี เพื่อควบคุมคุณภาพไม่ให้สีผิดเพี้ยน 4. ด้านข้อจำกัดในการใช้งานใบเตยปาหนันเพื่อนำมาทำ
เป็นเพอร์นิเจอร์ พบว่า การนำใบเตยปาหนันมาทำเป็นเพอร์นิเจอร์ไม่ควรใช้ใบเตยปาหนันล้วนๆ
เพราะมีความอ่อนนิ่มเกินไป ควรหาวัสดุอื่นมาผสมผสานด้วย เช่น ไม้ เหล็ก อลูมิเนียม ผ้า เป็นต้น ซึ่ง
ในการวิจัยครั้งนี้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับตัวเพอร์นิเจอร์มา 5 ชิ้นคือ โต๊ะ เก้าอี้ ฉากกั้นห้อง หัวเตียง โคมไฟ

โดยสรุป หัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนันเป็นงานหัตถกรรมที่สวยงามและยังทรงคุณค่าต่อ
งานด้านศิลปะ และยังสามารถนำภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ามาผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์สมัยใหม่ได้
อย่างลงตัว ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปต่อยอดเพื่อนำใบเตยปาหนันไปทำเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่
น่าสนใจและยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตัวสินค้าได้ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มรายได้เพื่อเป็นเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ให้กับคนในชุมชนได้อย่างดีอีกด้วย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ มีการดำเนินการวิจัยตามหัวข้อต่อไปนี้

- 3.1 การกำหนดกลุ่มประชากร
- 3.2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
- 3.3 การกำหนดรายละเอียด
- 3.4 ประเมินรูปแบบวิเคราะห์และสรุปผลทางสถิติ
- 3.5 สร้างชิ้นงานจริง

3.1 การกำหนดกลุ่มประชากร

ในการดำเนินโครงการการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สนใจผลิตภัณฑ์หัตถกรรม บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ จำนวน 300 คน

3.2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

- แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล
 - ตอนที่ 2 ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์
- แบบประเมินผู้เชี่ยวชาญ ให้ค่าความสำคัญมากที่สุด โดยมีความสำคัญดังนี้
 - 4.50 – 5.00 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด
 - 3.50 – 4.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก
 - 2.50 – 3.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง
 - 1.50 – 2.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับน้อย
 - 1.00 – 1.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.3 การกำหนดรายละเอียด

กำหนดหลักเกณฑ์ทางด้านการออกแบบและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้

- ความสวยงามประณีต
- มีลวดลายใหม่
- ขั้นตอนความซับซ้อนของการผลิต
- ระดับของเทคโนโลยีทางการผลิต
- รูปแบบตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

3.4 ประเมินรูปแบบวิเคราะห์และสรุปผลทางสถิติ

3.4.1 วิเคราะห์แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง

เป็นข้อมูลแบบตรวจสอบรายการ (Check - List) ใช้วิธีหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.4.2 วิเคราะห์แบบประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ

เป็นข้อมูลแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ซึ่งมีเกณฑ์ในการกำหนด ค่าน้ำหนักของการประเมินเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง การบริหารจัดการมากที่สุด
 - 4 หมายถึง การบริหารจัดการมาก
 - 3 หมายถึง การบริหารจัดการปานกลาง
 - 2 หมายถึง การบริหารจัดการน้อย
 - 1 หมายถึง การบริหารจัดการน้อยที่สุด
- เกณฑ์ในการแปลผลคะแนนเฉลี่ย
- 4.50 – 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด
 - 3.50 – 4.49 หมายถึง ระดับมาก
 - 2.50 – 3.49 หมายถึง ระดับปานกลาง
 - 1.50 – 2.49 หมายถึง ระดับน้อย
 - 1.00 – 1.49 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

3.5 ขั้นตอนการประเมิน

3.5.1 การสร้างแบบประเมิน

สร้างแบบประเมินความพึงพอใจการออกแบบเฟอร์นิเจอร์จากเตยปาหนัน บ้านร่ำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ โดยผู้วิจัยจะทำการประเมินเป็น 4 ด้าน ดังนี้

- รูปทรงกระเป่า
- ลวดลาย
- ประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์
- ความสะดวกสบายในการใช้งาน
- ความสวยงามภาพรวมของผลิตภัณฑ์

สร้างแบบประเมิน ประกอบด้วยคำชี้แจงและข้อแนะนำ ซึ่งมีรายละเอียดประกอบด้วย 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบประเมินผลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยเป็นการประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งกำหนดค่าคะแนน (Weight) ออกเป็น 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ ดังนี้

- 5 หมายถึง ผลการประเมินในระดับดีมาก
- 4 หมายถึง ผลการประเมินในระดับดี
- 3 หมายถึง ผลการประเมินในระดับพอใช้
- 2 หมายถึง ผลการประเมินในระดับต้องปรับปรุง
- 1 หมายถึง ผลการประเมินในระดับใช้ไม่ได้

กำหนดเกณฑ์การแปลความหมายข้อมูลที่เป็นค่าเฉลี่ยต่างๆ ดังนี้

- 4.51-5.0 ผลการประเมินในระดับดีมาก
- 3.51-4.50 ผลการประเมินในระดับดี
- 2.51-3.50 ผลการประเมินในระดับพอใช้
- 1.51-2.50 ผลการประเมินในระดับต้องปรับปรุง
- 1.00-1.50 ผลการประเมินในระดับใช้ไม่ได้

ตอนที่ 2 เป็นแบบปลายเปิด สำหรับผู้ตอบแบบประเมินแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

3.5.2 สร้างชิ้นงานจริง

จากการวิเคราะห์ทางสถิตินั้น ผลที่ได้มานำมาเป็นเกณฑ์ในการออกแบบและสร้างชิ้นงานจริงเพื่อการตลาดในขั้นต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านร่ำหามาต ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการนำเสนอเฉพาะผลการวิเคราะห์แบบประเมิน ในรูปของตารางประกอบคำอธิบายดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผู้เชี่ยวชาญ

4.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

4.1 ผลการวิเคราะห์ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผู้เชี่ยวชาญ

4.1.1 จากการรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำเอาคุณสมบัติต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ และให้ค่าความสำคัญมากที่สุด โดยมีความสำคัญดังนี้

4.50 – 5.00 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 – 4.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

2.50 – 3.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับน้อย

1.00 – 1.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตารางที่ 4.1 แสดงผลการประเมินด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบที่ 1 การประเมินหาความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ตามหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์

ข้อพิจารณา	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D)
1. รูปทรงกระเป่า	5.00	0.00
2. ลวดลาย	4.33	0.57
3. ประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์	4.33	0.57
4. ความสะดวกสบายในการใช้งาน	5.00	0.00
5. ความสวยงามภาพรวมของผลิตภัณฑ์	4.33	0.57
รวม	4.60	0.48

สรุปตาราง 4.1 จากตารางพบว่าผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านร่ำหามาต รูปแบบที่ 1 รูปทรงกระเป่าและความสะดวกสบายในการใช้งานมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือลวดลาย ประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์ และความสวยงามภาพรวมของผลิตภัณฑ์ ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 แสดงผลการประเมินด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบที่ 2 การประเมินหาความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ตามหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์

ข้อพิจารณา	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D)
1. รูปทรงกระเป่า	4.00	0.00
2. ลวดลาย	2.33	0.57
3. ประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์	3.36	0.51
4. ความสะดวกสบายในการใช้งาน	4.00	0.00
5. ความสวยงามภาพรวมของผลิตภัณฑ์	3.33	0.47
รวม	3.40	0.38

สรุปตาราง 4.2 จากตารางพบว่าผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านรำหมาด รูปแบบที่ 2 รูปทรงกระเป่าและความสะดวกสบายในการใช้งานมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์ ความสวยงามภาพรวมของผลิตภัณฑ์ และลวดลาย ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 แสดงผลการประเมินด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบที่ 3 การประเมินหาความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ตามหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์

ข้อพิจารณา	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D)
1. รูปทรงกระเป่า	5.00	0.00
2. ลวดลาย	4.33	0.57
3. ประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์	4.33	0.57
4. ความสะดวกสบายในการใช้งาน	4.00	0.00
5. ความสวยงามภาพรวมของผลิตภัณฑ์	4.33	0.57
รวม	4.39	0.36

สรุปตาราง 4.3 จากตารางพบว่าผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านรำหมาด รูปแบบที่ 2 รูปทรงกระเป่าและความสะดวกสบายในการใช้งานมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์ ความสวยงามภาพรวมของผลิตภัณฑ์ และลวดลาย ตามลำดับ

จากตารางที่ 4.1 4.2 และ 4.3 สามารถสรุปได้ว่าผู้เชี่ยวชาญประเมินจากหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบที่ 1 โดยมีค่า \bar{X} คือ 4.60 และมีค่า S.D คือ 0.48

4.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

4.2.1 จากการรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำเอาคุณสมบัติต่าง ๆ มาทำการวิเคราะห์ และให้ค่าความสำคัญมากที่สุด โดยมีความสำคัญดังนี้

4.50 – 5.00 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 – 4.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

2.50 – 3.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับน้อย

1.00 – 1.49 หมายถึง ผลการประเมินอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตารางที่ 4.4 ผลการประเมินข้อมูลด้านบุคคลของกลุ่มตัวอย่างแสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านเพศ การศึกษา อาชีพ

ระดับการศึกษา	อาชีพ	เพศ		รวม	
		ชาย (n)	หญิง (n)	n	%
ประถมศึกษา	ลูกจ้างทั่วไป	1	5	6	2
	ธุรกิจส่วนตัว	2	3	5	2
	นักเรียน นักศึกษา	-	-	-	-
	ราชการ รัฐวิสาหกิจ	-	4	4	1
	อื่นๆ	-	-	-	-
มัธยมศึกษา	ลูกจ้างทั่วไป	12	26	38	14
	ธุรกิจส่วนตัว	11	18	29	10
	นักเรียน นักศึกษา	8	14	22	7
	ราชการ รัฐวิสาหกิจ	-	2	2	1
	อื่นๆ	-	2	2	1
ปริญญาตรี	ลูกจ้างทั่วไป	7	11	19	6
	ธุรกิจส่วนตัว	19	21	30	10
	นักเรียน นักศึกษา	15	23	38	13
	ราชการ รัฐวิสาหกิจ	8	35	43	13
	อื่นๆ	5	4	9	3
สูงกว่าปริญญาตรี	ลูกจ้างทั่วไป	-	-	-	-
	ธุรกิจส่วนตัว	8	7	15	5
	นักเรียน นักศึกษา	1	5	6	2
	ราชการ รัฐวิสาหกิจ	2	10	12	4
	อื่นๆ	3	8	11	4
รวมทั้งหมด		102	198	300	100

จากตารางที่ 4.4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุดจำนวน 43 คน แบ่งเป็นชาย 8 คน หญิง 35 คน โดยมีอาชีพข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ รองลงมาคือการศึกษาาระดับมัธยมศึกษาประกอบอาชีพนักเรียน นักศึกษา ลูกจ้างทั่วไป

ตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นด้านข้อมูลผลิตภัณฑ์

ข้อพิจารณา	\bar{X}	ระดับเกณฑ์ (ตามระดับที่กำหนด)
รูปทรงกระป๋อง		
1. ความสะดวกสบายในการใช้งาน	4.6	ดีมาก
2. ความสวยงามของผลิตภัณฑ์	3.9	ดี
3. มีการเก็บรักษาที่ไม่ยุ่งยาก	4.1	ดี
4. ความน่าสนใจ	4.1	ดี
ลวดลาย		
1. ความสวยงามสอดคล้องกับรูปทรง	4.5	ดี
2. ความน่าสนใจ	4.1	ดี
3. สะดวกต่อการใช้งาน	4.3	ดี
ประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์		
1. ใช้งานได้ง่ายและบ่อยครั้ง	4.3	ดี
2. มีความแข็งแรงและเหมาะสมต่อการใช้งาน	4.4	ดี
3. มีการเก็บรักษาที่ไม่ยุ่งยาก	4.1	ดี

จากตารางที่ 4.6 พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปทรงกระป๋อง \bar{X} ด้านความสะดวกสบายคือ 4.6 ระดับเกณฑ์อยู่ในระดับดีมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับลวดลาย \bar{X} ด้านความสวยงามสอดคล้องกับรูปทรง คือ 4.5 ระดับเกณฑ์อยู่ในระดับดีมาก ความคิดเห็นเกี่ยวประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์ \bar{X} ด้านมีความแข็งแรงและเหมาะสมต่อการใช้งาน คือ 4.4 ระดับเกณฑ์อยู่ในระดับดี

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ ได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1.1 การกำหนดกลุ่มประชากร

ในการดำเนินโครงการการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สนใจผลิตภัณฑ์หัตถกรรม บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ จำนวน 300 คน

5.1.2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

- แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง

- แบบประเมินผู้เชี่ยวชาญ

5.1.3 การกำหนดรายละเอียด

กำหนดหลักเกณฑ์ทางด้านารออกแบบและพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้

- ความสวยงามประณีต

- มีลวดลายใหม่

- ขั้นตอนความซับซ้อนของการผลิต

- ระดับของเทคโนโลยีทางการผลิต

- รูปแบบตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

5.1.4 ประเมินรูปแบบวิเคราะห์และสรุปผลทางสถิติ

- วิเคราะห์แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง

เป็นข้อมูลแบบตรวจสอบรายการ (Check - List) ใช้วิธีหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

- วิเคราะห์แบบประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ

เป็นข้อมูลแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5.1.5 ขั้นตอนการประเมิน

- การสร้างแบบประเมิน

สร้างแบบประเมินความพึงพอใจการออกแบบเฟอร์นิเจอร์จากเตยปาหนัน

บ้านร่ำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่

5.1.6 ผลการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำแบบสอบถามจากผู้สนใจผู้สนใจผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน บ้านร่ำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ จำนวน 300 คนเพื่อสรุปผลนำไปสู่การออกแบบสรุปได้ดังนี้

การประเมินจากการออกแบบผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน บ้านร่ำหมาด สรุปได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 80.77 อยู่ในช่วงอายุ 51-60 ปี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46 และมีความคิดเห็นต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปทรงกระเป่า \bar{X} ด้านความสะดวกสบาย คือ 4.6 ระดับเกณฑ์อยู่ในระดับดีมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับลวดลาย \bar{X} ด้านความสวยงามสอดคล้องกับรูปทรง คือ 4.5 ระดับเกณฑ์อยู่ในระดับดีมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์ \bar{X} ด้านมีความแข็งแรงและเหมาะสมต่อการใช้งาน คือ 4.4 ระดับเกณฑ์อยู่ในระดับดี

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญจากหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน สามารถสรุปได้ว่าผลิตภัณฑ์ แบบที่ 1 โดยมีค่า \bar{X} คือ 4.60 และมีค่า S.D คือ 0.48

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 รูปแบบผลิตภัณฑ์ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ทั้งนี้เพราะการออกแบบได้เลือกรูปแบบของผลิตภัณฑ์เตยปาหนันให้ตรงกับความต้องการตามแบบสอบถามผลการวิเคราะห์ลักษณะการผลิตของสมาชิกในกลุ่มและสอดคล้องกับ อัจฉรา ภาณุรัตน์ (2546: 178) ได้กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสาน ต้องยึดถือในเรื่องการตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจของกลุ่มผู้บริโภคสูงสุด โดยต้องคำนึงถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ สอดคล้องกับความต้องการของตลาด สอดคล้องกับความเป็นไปได้ในการผลิต และผลประโยชน์ที่ได้รับ คือ การเพิ่มคุณภาพผลิตภัณฑ์ เพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาด ผลิตภัณฑ์ที่ต้องกับความต้องการของผู้บริโภค การเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์และกลุ่มผู้ผลิต

5.2.2 ด้านผลิตภัณฑ์ในภาพรวมอยู่ในระดับดีสอดคล้องกับสุนันทา อินทร์พงษ์พันธ์ (2552) ได้กล่าวว่าสินค้าที่ต้องใช้ฝีมือในการประดิษฐ์และมีความงามด้านศิลปะแฝงอยู่ โดยอาจจะใช้เครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรง ช่วยในการผลิต และมีการใช้เทคโนโลยีมาพัฒนากระบวนการผลิตให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐานตลอดจนการปรุงแต่งความงามของศิลปะ เพื่อสนองความต้องการทางจิตใจและคตินิยมความเชื่อรวมทั้งประโยชน์ใช้สอยทางร่างกายให้สอดคล้องกัน

5.2.3 การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านร่ำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่สอดคล้องมีความงามตามลักษณะเฉพาะของภูมิปัญญาและการผลิตที่มีข้อจำกัดแต่ยังคงสามารถผลิตชิ้นงานได้ตรงตามความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อซึ่งสอดคล้องกับ โปยมรัตน์ เรื่องฤทธิ์ วิจัยเรื่อง การพัฒนาการออกแบบหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนัน

เพื่ออุตสาหกรรม เฟอร์นิเจอร์บนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (2558) หัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนัน เป็นงานหัตถกรรมที่สวยงามและยังทรงคุณค่าต่อ งานด้านศิลปะ และยังสามารถนำภูมิปัญญาดั้งเดิม เข้ามาผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์สมัยใหม่ได้ อย่างลงตัว ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปต่อยอด เพื่อนำใบเตยปาหนันไปทำเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ น่าสนใจและยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตัว สินค้าได้ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มรายได้เพื่อเป็นเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ให้กับคนในชุมชนได้อย่างดีอีกด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ศึกษาการผลิตในระบบอุตสาหกรรมเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ในอีกระดับเพื่อสามารถผลิตได้ จำนวนมากขึ้น
2. หน่วยงานของรัฐควรเข้ามาสนับสนุนด้านอุปกรณ์เครื่องจักรในการผลิตงาน ควรนำ รูปแบบงานวิจัยที่ได้นำไปศึกษาและพัฒนาต่อยอดและสร้างเอกลักษณ์ให้กับสินค้า และเป็นประโยชน์ สูงสุดต่อชุมชน

บรรณานุกรม

- โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (รายงานวิจัย). สุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์
- เครื่องจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน. เข้าถึงได้จาก: <http://kanchanapisek.or.th/สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน>
- เจษฎา พัฒรานนท์. (2553). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่นโดยใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา กลุ่มจักสานใบกะพ้อ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- บริการของนักท่องเที่ยวต่างชาติเพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย (รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง). มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พรเทพ เลิศเทวศิริ. (2545). รวบรวมความและรายงานการวิจัยศาสตร์แห่งการออกแบบ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไพบรรัตน์ เรืองฤทธ. (2558). การพัฒนาการออกแบบหัตถกรรมจักสานใบเตยปาหนันเพื่ออุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์บนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน. เข้าถึงได้จาก: <http://souvenirbuu.wordpress.com/ภูมิปัญญาท้องถิ่น> ไทย/ภูมิปัญญาภาคใต้/ของใช้/ผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน
- นวลน้อย บุญวงษ์. (2542). หลักการออกแบบ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ เพรสคอร์ท และคณะ. 2533. การพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อการสร้างงานและรายได้ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ระพีพรรณ ทองห่อ และคณะ. 2546. ลักษณะการใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อผลิตภัณฑ์และความต้องการใช้
- อัจฉรา ภาณุรัตน์ และคณะ. 2546. รายงานการศึกษาเบื้องต้น โครงการวิจัยกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือใน IKEA. (2004). IKEA's Big Idea, Spring 2004 issue: Surface and panel. Sweden: Author.
- Khedari, J., Charoenvai, S. & Hirunlabh, J. (2003). New insulating particleboards from durian peel and coconut coir. Building and Environment, 38(3), 435-441.
- [Waste report in Thailand]. Retrieved December 22, 2011, from <http://www.pcd.go.th/download/waste.cfm>

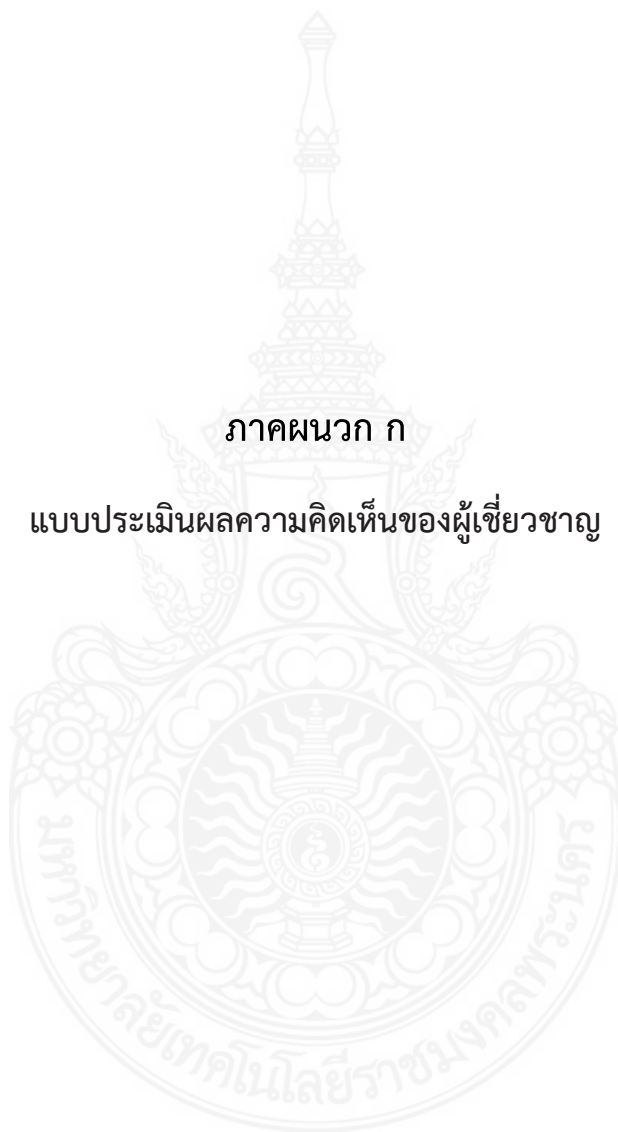

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก	แบบประเมินผลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
ภาคผนวก ข	ภาพวัสดุเตยปาหนัน
ภาคผนวก ค	ภาพสำรวจพื้นที่และการทำผลิตภัณฑ์
ภาคผนวก ง	ผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน

ภาคผนวก ก

แบบประเมินผลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

แบบประเมินผล
ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ
รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยเป็นการประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งกำหนดค่าคะแนน (Weight) ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง ผลการประเมินในระดับดีมาก
- 4 หมายถึง ผลการประเมินในระดับดี
- 3 หมายถึง ผลการประเมินในระดับพอใช้
- 2 หมายถึง ผลการประเมินในระดับต้องปรับปรุง
- 1 หมายถึง ผลการประเมินในระดับใช้ไม่ได้

คำชี้แจง ในแต่ละข้อมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ ดีมาก ดี พอใช้ ต้องปรับปรุง ใช้ไม่ได้ แล้วเขียนเครื่องหมายลงในช่องระดับที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

แบบประเมิน : รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านรำหมาด ตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่

รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนเตยปาหนัน	ความคิดเห็น				
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง	ใช้ไม่ได้
1. รูปทรงกระเป๋					
2. ลวดลาย					
3. ประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์					
4. ความสะดวกสบายในการใช้งาน					
5. ความสวยงามภาพรวมของผลิตภัณฑ์					

ข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 สำหรับผู้ตอบแบบประเมิน แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมและ ให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

2.1 ทัศนคติด้านการออกแบบควรมีรูปแบบใดที่ท่านให้ความสนใจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมของท่านที่มีต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนเตย
ปาหนันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

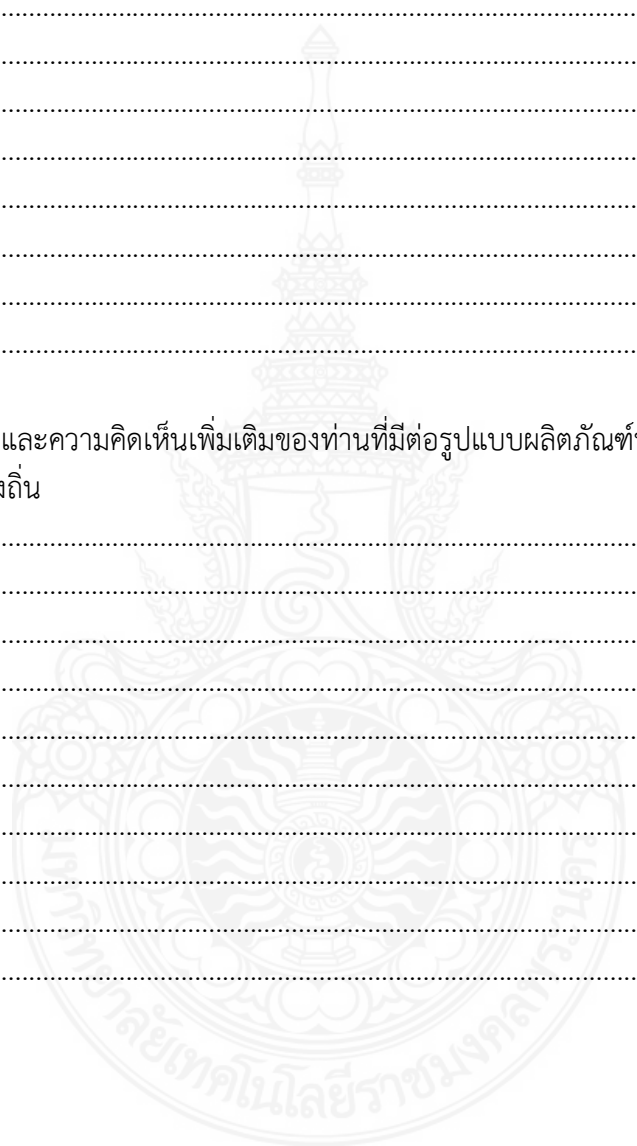
.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ภาพวัสดุเตยปาหนัน

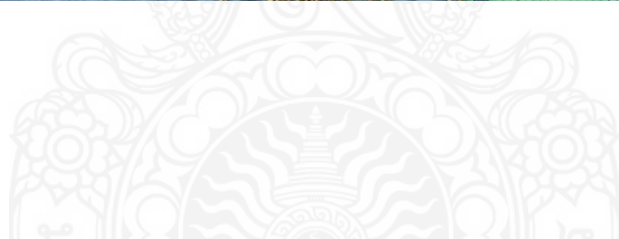

ภาคผนวก ค

ภาพสำรวจพื้นที่และการทำผลิตภัณฑ์

ภาคผนวก ง

ผลิตภัณฑ์เตยปาหนัน

ภาพผลิตภัณฑ์เกทกระเป๋าสตรี รูปแบบที่ 1 (ต้นแบบผลงานสมาชิกในกลุ่มเตยพานัน)

ภาพผลิตภัณฑ์เกทกระเป๋าสตรี รูปแบบที่ 1 (ผลงานสมาชิกในกลุ่มเตยพานัน)

ภาพผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสตรี รูปแบบที่ 2 (ต้นแบบผลงานสมาชิกในกลุ่มเตยปาหนัน)

ภาพผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสตรี รูปแบบที่ 2 (ผลงานสมาชิกในกลุ่มเตยปาหนัน)

ภาพผลิตภัณฑ์เกทกระเป๋าสตรี รูปแบบที่ 3 (ต้นแบบผลงานสมาชิกในกลุ่มเตยปาหนัน)

ภาพผลิตภัณฑ์เกทกระเป๋าสตรี รูปแบบที่ 3 (ผลงานสมาชิกในกลุ่มเตยปาหนัน)

ไม่มีเนื้อหาจากต้นฉบับ

